

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Věznice s ostrahou – oddělení s vysokým stupněm zabezpečení
Prison with general security régime – high security department

Kateřina Kvízová

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika (N7506)

Studijní obor: N SPPG (7506T002)

Odevzdáním této diplomové práce na téma Věznice s ostrahou – oddělení s vysokým stupněm zabezpečení potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Nymburce, dne 16. 04. 2021

.....

podpis

Touto cestou děkuji doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D., za cenné rady, odborné vedení a podporu při zpracování mé diplomové práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce si klade za cíl popsat a analyzovat proces odborného zacházení s důrazem na snižování kriminogenních rizik s odsouzenými muži zařazenými do věznice s ostrahou v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení. Odsouzení pachatelé trestné činnosti vykazují odlišnou míru rizikovosti i různou strukturu kriminogenních faktorů. Aby s nimi mohla Vězeňská služba ČR efektivně pracovat, potřebuje znát jejich kriminologický profil. Za uvedeným účelem analyzuje relevantní anamnestická a speciálně pedagogická data. Na základě jejich hodnocení pak dochází ke stanovení obsahu programu zacházení, který počítá s variací přístupů a metod pedagogických, sociálně-právních a psychologických, se zřetelem ke konkrétně zjištěným rizikovým kriminogenním faktorům a potřebám. Vlastní výzkumná studie, která v rámci diplomové práce tvoří jádro praktické/empirické části, sestává z analýzy self-reported posuzovaných rizikových faktorů a subjektivně vnímané reaktivity (příp. analogicky terapeutické responzivity) a vhodné penitenciárně-pedagogické provázání dostupných aktivit programu zacházení. Design výzkumného projektu je metodologicky zpracován v opoře smíšeného přístupu s vhodným propojením kvalitativních a kvantitativních metod sběru, transformace/operacionalizace a interpretace/vyhodnocení datového souboru. Za nejvýznamnější výstup vlastní výzkumné studie lze považovat subjektivně vnímanou nedostatečnou speciálně pedagogickou, resp. andragogickou, práci na snižování adiktologických rizik, která jsou samotnými odsouzenými dominantně označovány za nejvýznamnější kriminogenní faktor.

KLÍČOVÁ SLOVA

výkon trestu odnětí svobody, vězeňství, program zacházení, odborní zaměstnanci, rizikové faktory, penitenciární péče

ABSTRACT

The thesis aims to describe and analyze the process of professional treatment with emphasis on reducing criminogenic risks with convicted men placed into guarded prisons in section with a high level of security. Convicted criminals show diverse degrees of riskiness and different structures of criminogenic factors. In order for the Prison Service of Czech Republic to work with them effectively, it needs to know their criminological profile. For this stated purpose, it analyzes relevant anamnestic and special pedagogical data. The content of the treatment program is then determined based on their evaluation, which takes into account the variation of pedagogical, socio-legal and psychological approaches and methods, in regards to particular identified high-risk criminogenic factors and needs. The own research of the study, which forms the core of the practical/empiric part of the thesis, consists of the analysis of the self-reported assessed risk factors and subjectively perceived reactivity (alternatively analogous therapeutic responsiveness) and appropriate penitentiary-pedagogical interconnection of available treatment program activities. The design of the research project is methodologically processed in a combination approach with a suitable link of both qualitative and quantitative methods of data collection, transformation / operationalization and interpretation / evaluation of the data set. As the most significant output of the research study can be considered subjectively perceived insufficient special pedagogical, resp. andragogical, work in reducing addictological risks, which are dominantly referred to by convicts themselves as the most important criminogenic factor.

KEYWORDS

imprisonment, penitentiary, treatment program, specialized staff, risks factors, penitentiary care

Obsah

Úvod	7
1 Vězeňská služba České republiky	8
1.1 Základní dělení Vězeňské služby.....	8
1.2 Další úkoly Vězeňské služby ČR.....	10
2 Realizace výkonu trestu odnětí svobody	13
2.1 Výkon trestu odnětí svobody	13
2.2 Účel trestu	14
2.3 Vnější a vnitřní diferenciací	15
2.3.1 Členění diferenciací před novelou zákona.....	15
2.3.2 Novela trestního zákoníku a zákona o výkonu trestu.....	16
2.4 Nástupní oddíl.....	18
3 SARPO	19
3.1 Komplexní zpráva.....	22
3.2 Program zacházení.....	23
3.3 Reedukace, resocializace a snižování rizik u odsouzených.....	30
3.3.1 Pilotní projekt Good Lives Model.....	33
3.4 Odborní zaměstnanci věznice	33
4 Věznice Jiřice	40
4.1 Specializovaný oddíl.....	41
4.2 Bezdrogová zóna.....	42
4.3 Poradna drogové prevence.....	43
4.4 Oddíl pastorační a psychospirituální péče	43
4.5 Výstupní oddíl.....	44
4.6 Otevřená věznice.....	46

5	Praktická část	48
5.1	Výzkumný projekt	48
5.2	Hypotézy a výzkumná otázka	49
5.3	Etika výzkumu	49
5.4	Nástroj sběru dat	50
5.5	Charakteristika sledovaného souboru	53
5.6	Zpracování a analýza datového souboru – vyhodnocení dotazníku	58
5.6.1	Kvantitativní obsahová analýza dat	59
5.6.2	Kvalitativní analýza dat	63
5.7	Výsledky	68
5.7.1	Ověření hypotéz	68
5.7.2	Odpověď na výzkumnou otázku	69
6	Diskuse	71
7	Závěr	74
	Seznam použitých informačních zdrojů	76
	Přílohy	79

Úvod

Problematika vězeňství v současné době v České republice vyžaduje multidisciplinární a meziresortní přístup. Na samotný výkon trestu odnětí svobody, který má hlavní úlohu, je nutné navázat postpenitenciární péčí, dále zajistit funkční sociální systém státu a věnovat se systému prevence kriminality. Účelem výkonu trestu odnětí svobody není pouze izolovat odsouzeného od společnosti, ale především neustálým odborným působením se snažit o snižování kriminogenních rizik tohoto pachatele trestného činu a po ukončení výkonu trestu ho úspěšně reintegrovat zpět do společnosti.

Diplomová práce se zaměřuje na odsouzené muže vykonávající trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení v Jiřicích. Účelem práce je popsat systematickou penitenciární péči o odsouzené v této věznici od okamžiku nástupu do věznice do ukončení výkonu trestu odnětí svobody.

Teoretická část bude zpracována na základě analýzy odborné literatury a zákonů, budou zde popsány úkoly Vězeňské služby ČR, účel výkonu trestu, členění vnější a vnitřní diferenciací po novelizaci zákona o výkonu trestu odnětí svobody, odborné zacházení s odsouzenými a zároveň bude popsána Věznice Jiřice jako jeden z organizačních celků Vězeňské služby ČR.

Výzkumná část diplomové práce bude metodologicky zpracována v opoře smíšeného přístupu s vhodným propojením kvalitativních a kvantitativních metod sběru dat formou dotazníkového šetření, které bude zaměřeno na výchovný kolektiv odsouzených v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení. Cílem výzkumu praktické části diplomové práce bude popsat a analyzovat proces odborného zacházení s důrazem na snižování kriminogenních rizik s odsouzenými, které ovlivňují jejich základní oblasti života a jak sami vnímají efektivitu penitenciární péče prostřednictvím stanovených aktivit programu zacházení ve smyslu snižování rizik zjištěných u dynamických faktorů, jejichž fungování je předpokladem pro nekriminální život.

1 Vězeňská služba České republiky

Vězeňská služba České republiky se řídí platným zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční stráž, který právně zmocňuje vězeňskou službu k zajišťování výkonu vazby, zabezpečovací detence a trestu odnětí svobody. Tento zákon stanovuje rozsah, kterým Vězeňská služba zajišťuje bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelstvech a Ministerstvu spravedlnosti. Dohlíží na výkon soudnictví a poskytuje tomuto potřebnou ochranu. Je ozbrojeným bezpečnostním sborem, řízený generálním ředitelem Vězeňské služby, který je podřízen Ministerstvu spravedlnosti České republiky, ústřednímu orgánu státní správy pro vězeňství (Zákon č. 555/1992 Sb.).

Vězeňskou službu řídí ministr spravedlnosti prostřednictvím generálního ředitele, kterého ve své pravomoci do funkce ustanovuje nebo odvolává. Generální ředitel odpovídá ministru spravedlnosti za činnost vězeňské služby, všech organizačních jednotek spadajících pod jeho pravomoc, přičemž prostřednictvím odborů generálního ředitelství dohlíží na plnění určených úkolů a následně kontroluje jejich plnění. Do jeho kompetence spadají věznice, vazební věznice, ústavy zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby jakožto základní organizační jednotky, které zřizuje a ruší ministr spravedlnosti. Za provoz jednotlivých organizačních jednotek odpovídají ředitelé věznic, které do funkce ustanovuje nebo odvolává generální ředitel.

1.1 Základní dělení Vězeňské služby

Vězeňská služba se dělí podle stanovených úkolů na Vězeňskou stráž a Justiční stráž, které jsou ozbrojenou složkou a Správní službou. Správní služba do ozbrojeného bezpečnostního sboru nespadá, může však být dočasně pověřena k plnění úkolů spadajících i do kompetence vězeňské stráže.

Úkolem vězeňské stráže je střežení, předvádění a eskortování osob, které jsou zákonem omezené na svobodě, a to ve výkonu vazby nebo trestu. Dále střeží a zajišťují kázeň a pořádek ve vazebních věznicích, věznicích a věznicích pro místní výkon trestu.

Justiční stráž má za úkol v rozsahu stanoveném zákonem zajištění pořádku a bezpečnosti v soudních budovách, budovách státních zastupitelstvech, Ministerstva

spravedlnosti České republiky a při zajišťování bezpečnosti v činnostech soudních mimo soudní budovy.

Správní služba podle platných zákonných norem rozhoduje ve správním řízení, zabezpečuje činnost „organizační, ekonomickou, výchovnou a další odbornou“ (Sochůrek, 2007, str. 6-7).

Pověřené orgány mají funkci policejního orgánu v šetření trestných činů spáchaných obviněnými ve výkonu vazby a odsouzenými ve trestu odnětí svobody a zabezpečovací detenci. Při své činnosti mají právo používat pátrací prostředky, které jsou vymezeny §72 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR.

Podle organizačních jednotek se Vězeňská služba dělí na:

„generální ředitelství,

vazební věznice,

věznice,

ústavy pro výkon zabezpečovací detence,

Střední odborné učiliště,

Akademie Vězeňské služby“ (zákon č. 555/1992 Sb.).

Generální ředitelství je orgán pověřený organizací, řízením, kontrolní a metodickou činností nad jednotlivými organizačními jednotkami, tak aby byly řádně plněny úkoly vězeňské služby vyplývajících ze zákonných norem.

Vazební věznice v souladu s platným ustanovením zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, zabezpečují, aby výkon vazby plnil zákonem stanovený účel.

Věznice plní úkoly stanovené zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Zajišťují dozor nad odsouzenými a plní další úkoly stanovené pro zabezpečení výkonu trestu.

Ústavy pro výkon zabezpečovací detence plní úkoly stanovené zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a zabezpečují dozor nad výkonem trestu osob, kterým byla zabezpečující detence soudně nařízena dle trestního zákoníku.

Střední odborné učiliště (Školské vzdělávací středisko) zajišťuje vzdělávání obviněných a odsouzených na úrovni středoškolského vzdělávání během výkonu vazby nebo výkonu trestu.

Akademie Vězeňské služby je organizační jednotkou resortního vzdělávacího zařízení s celorepublikovou působností. V souladu s programem celoživotního vzdělávání zajišťuje přípravu příslušníků a občanských zaměstnanců vězeňské služby, aby se zvyšovala jejich odbornost v oblasti vězeňství a byli dostatečně připraveni na plnění učených pracovních úkolů a výkon služby (zákon č. 555/1992 Sb.).

1.2 Další úkoly Vězeňské služby ČR

Mimo střežení jednotlivých organizačních jednotek věznic a vazebních věznic, zajišťování bezpečnosti a pořádku v budovách soudů, státních zastupitelstvech a eskortování osob umístěných k výkonu vazby či trestu, má vězeňská služba i další úkoly a povinnosti. Vězeňská služba vede statickou evidenci osob umístěných ve výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence. Těmto osobám má za povinnost zajištění zdravotní péče ve svých zdravotnických zařízeních, ale i u mimo vězeňských služeb, tuto povinnost má i vůči svým příslušníkům a občanským zaměstnancům. Tato péče je poskytována i dětem odsouzených žen, které mají děti ve vlastní péči i během výkonu trestu. Dále poskytuje a zajišťuje odsouzeným adiktologickou péči, a to i prostřednictvím mimovězeňských institucí a neziskových organizací. Vede a provádí výzkumnou činnost oboru penologie, poznatky z provedeného výzkumu dále aplikuje při realizaci výkonu vazby a trestu. Obviněným ve výkonu vazby a odsouzeným ve výkonu trestu vytváří pracovní podmínky v rámci věznic i mimo ně, provozuje samostatnou hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání vězňených osob (zákon č. 555/1992 Sb.).

Vězeňská služba má povinnost nezbytně respektovat mezinárodněprávní závazky České republiky, a to především přijímat standardy Evropských vězeňských pravidel, dopady rozsudků ESLP (Evropský soud pro lidská práva), doporučení CAT (Výbor OSN proti mučení), CPT (Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu

zacházení nebo trestání) a Ombudsmana (Veřejného ochránce práv) (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016).

Z výše uvedených závazků je třeba podrobněji zmínit základní principy **Evropských vězeňských pravidel**, kterými jsou:

1. Se všemi osobami zbavenými svobody se zachází v souladu s jejich lidskými právy.
2. Osobám zbaveným svobody zůstávají veškerá práva, která jim nebyla zákonně odejmuta rozhodnutím, kterým je odsuzováno nebo vzato do vazby.
3. Omezení uložená osobám zbaveným svobody jsou nezbytná a přiměřená legitimnímu cíli, pro který jsou uložena.
4. Vězeňské podmínky, které porušují lidská práva vězňů, nejsou odůvodněny nedostatkem zdrojů.
5. Život ve vězení se co nejvíce blíží pozitivním stránkám života v komunitě.
6. Veškeré zadržování musí být řízeno tak, aby se usnadnilo opětovné začlenění osob zbavených svobody do svobodné společnosti.
7. Je třeba podpory a spolupráce s externími organizacemi poskytujícími sociálními služby a je-li to možné, i zapojení občanské společnosti do života věznic.
8. Zaměstnanci věznice vykonávají důležitou veřejnou službu a jejich nábor, školení a pracovní podmínky jim umožní udržovat vysokou úroveň péče o vězně.
9. Všechny věznice podléhají pravidelným inspekcím a nezávislému sledování. (Vězeňská služba České republiky, Příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006)

Dalším mezinárodně právním pravidlem, kterým se Česká republika pro zacházení s vězněnými osobami zavázala plnit. Černíková (2002) zmiňuje standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni, která byla projednána v roce 1955 na I. kongresu Organizace spojených národů v Ženevě. Tato pravidla představují:

- minimální předpoklady pro zacházení s vězni,
- projev filozofických a morálních hodnot k životu člověka, vedoucí k pokroku a reformování podmínek ve vězeňství,

- podmínky k respektování ochrany základních práv, svobodného myšlení a vyznání, životní úroveň a zdravotní péči stejnou jako pro občany v civilním životě,
- posuzování standardu dosaženého v jednotlivých zemích,
- dosažení nezbytného základního standardu věznic a zacházení s vězni v členských zemích OSN,
- podmínky ke zlepšování vězeňství a zacházení s odsouzenými na úrovni teoretické (pojetí trestní politiky, koncepce vězeňství, vězeňských režimů, diferenciací výkonu trestu a přístupu k jednotlivým odsouzeným) a praktické (účelná správa vězeňství jednotlivých věznic v oblasti ekonomické, odborné přípravy personálu, systémového fungování penitenciárního procesu).

Velmi důležitým úkolem vězeňské služby obsaženým v právním předpisu České republiky je *„prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění“* (zákon č. 555/1992 Sb.).

2 Realizace výkonu trestu odnětí svobody

2.1 Výkon trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, a Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. K trestu jsou státem zřízeny věznice nebo zvláštní oddělení vazebních věznic. Věznice zřizuje a zrušuje ministr, správu věznic vykonává Vězeňská služba podle ustanovení zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážci České republiky zvláštního zákona.

Podle ustanovení zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) je odsouzeným „*ten, proti němuž byl vydán odsuzující rozsudek, který již nabyl právní moci*“ (zákon č. 141/1961 Sb., §12). Odsouzený je osoba, která spáchala trestný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně.

„*Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty:*

- a) *odnětí svobody,*
- b) *domácí vězení,*
- c) *obecně prospěšné práce,*
- d) *propadnutí majetku,*
- e) *peněžitý trest,*
- f) *propadnutí věci,*
- g) *zákaz činnosti,*
- h) *zákaz držení a chovu zvířat,*
- i) *zákaz pobytu*
- j) *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- k) *ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,*
- l) *ztrátu vojenské hodnosti,*
- m) *vyhoštění*“ (zákon č. 40/2009 Sb., §52).

Pokud lze vinu obviněné osobě jednoznačně prokázat na základě předložených důkazů, vynese příslušný soud nad obviněným rozsudek, po vynesení rozsudku se obviněný stává odsouzeným.

Trestem odnětí svobody se rozumí takový trest, který určitým způsobem omezuje ústavní práva a svobody odsouzeného jedince. Mimo nepodmíněný trest odnětí svobody lze uložit i tresty podmíněné bez dohledu nebo s dohledem probačního pracovníka. Zvláštním typem je trest výjimečný za závažný zločin. Vzhledem k tématu diplomové práce se zaměříme především na nepodmíněný trest odnětí svobody, který je nejpřísnějším trestem a největší měrou zasahuje do základních práv a svobod jedince odsouzeného k výkonu trestu (Kalvodová, 2016).

2.2 Účel trestu

Na prvním místě je zabránění páčání další trestné činnosti odsouzeného jedince a ochrana společnosti. Odnětí svobody neznamená ztrátu důstojnosti jedince, a ohrožení jeho zdraví. Naopak je velmi důležité upevňovat u odsouzeného postoje a dovednosti, které kladou důraz na jeho resocializaci a motivují jej k bezproblémovému životu po propuštění a znovu začlenění do společnosti.

„Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „trest“) je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páčání trestné činnosti“ (zákon č. 169/1999 Sb., §1).

Při dodržení všech výše uvedených podmínek musí být dále směřováno k zacházení s odsouzeným a to tak, aby byla odsouzenému dána možnost pracovního zařazení, dalšího vzdělávání, uspokojení kulturních potřeb a prospěšné využití volného času. Tyto získáním vlastnosti a sebekázeň během výkonu trestu odnětí svobody by měl jedinec i nadále rozvíjet po svém propuštění (Bajcura, 1999).

Nápravně výchovná činnost je souhrnem kulturně výchovné práce, působení zvláštních výchovných postupů, pracovní výchovy, stanovené kázně a pořádku v místech, kde se trest vykonává.

2.3 Vnější a vnitřní diferenciacie

K lepšímu porozumění současného členění vnější a vnitřní diferenciacie věznic je zapotřebí přiblížit si, jakým způsobem byly věznice členěny před novelou zákona o výkonu trestu odnětí svobody v roce 2017, související se změnou trestního zákoníku.

2.3.1 Členění diferenciacie před novelou zákona

V roce 2009 vyšel v platnost trestní zákoník, který se dotkl diferenciacie odsouzených a upravil tak kritéria zařazování odsouzených do jednotlivých typů věznic. I nadále zůstalo vnější diferenciování věznic na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou platné od roku 1994, kdy došlo změnou zákona ke zrušení původních třech nápravných skupin. O zařazování odsouzených do určitých typů věznic rozhodoval soud podle tří kritérií: osoba pachatele a jeho kriminální minulost, povaha a závažnost činu, o jehož výkon jde, vyjádřená i formou zavinění a délka uloženého trestu. Do věznice s dohledem byli zařazováni odsouzení za trestné činy páchané v nedbalosti a netrestání odnětím svobody za úmyslný trestný čin. Pachatel, který již byl v minulosti odsouzen za nedbalostní trestný čin, nebyl trestán za úmyslný trestný čin nebo naopak, byl za úmyslný trestný čin již ve výkonu trestu, ale délka jeho trestu nebyla delší než tři roky, byl odsouzen k výkonu trestu do věznice s dozorem. Do ostrahové věznice byli zařazováni pachatelé úmyslných trestných činů, kteří nesplňovali podmínky pro zařazení do dozorové věznice nebo se zvýšenou ostrahou a odsouzení, kteří spáchali přečin z nedbalosti a nesplňovali podmínky pro zařazení do věznice s dohledem nebo dozorem. Odsouzení za zvláště závažnou trestnou činnost se stanovenou délkou trestu odnětí svobody nejméně osmi let, pachatelé trestných činů spáchaných v organizované skupině nebo odsouzení, kteří v minulosti vykonávali trest za úmyslný trestný čin a uprchli z výkonu vazby nebo trestu byli zařazováni do věznice se zvýšenou ostrahou. Tyto odsouzení mohl soud se zřetelem na závažnost spáchané trestné činnosti a povahy narušení odsouzeného jedince, zařadit do mírnějšího typu věznice za předpokladu, že působením na jeho osobu bude zaručena změna jeho chování tak, aby následně vedl řádný život. Do věznice se zvýšenou ostrahou byli zařazováni doživotně odsouzení jedinci (Kalvodová, 2016).

2.3.2 Novela trestního zákoníku a zákona o výkonu trestu

S účinností k 01. 10. 2017 vyšel v platnost zákon č. 58/2017 Sb., kterým se změnil zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. V souvislosti s vydáním této právní normy došlo i ke změně zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Dle změny v tomto ustanovení vešla v platnost změna členění vnější diferenciaci věznic podle vnějšího strážení, zajištění bezpečnosti věznic a režimu výkonu trestu ze čtyř na dva typy, a to věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. O umístění odsouzeného do určitého typu věznice rozhoduje soud dle závažnosti spáchané trestné činnosti. Podle trestního zákoníku do věznice s ostrahou zařazuje soud pachatele, u kterých nejsou splněny podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou. Do věznice se zvýšenou ostrahou jsou zařazováni pachatelé, kterým byl uložen trest odnětí svobody za zvlášť závažný trestný čin, mezi které jsou řazeny úmyslné trestné činy s horní trestní sazbou nejméně deset let. Dále pachatelé, kterým byl uložen výjimečný trest od dvaceti do třiceti let odnětí svobody nebo závažnost spáchaného trestného činu je natolik vysoká a jejich náprava je velmi stížená. Pachatelé, odsouzení k doživotnímu trestu za zvlášť závažné trestné činy vraždy, obecného ohrožení, vlastizrady, teroristického útoku, teroru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, mezi které lze řadit válečné krutosti, perzekuce obyvatelstva, genocidu, použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje, zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků nebo úmyslné zavinění smrti jiného člověka. Dále za trestné činy spáchané v organizované zločinecké skupině a těm, kteří byli v posledních pěti letech odsouzeni za úmyslný trestný čin a uprchli, nebo se pokusili uprchnout z výkonu vazby, trestu nebo zabezpečovací detence. Vzhledem k tématu této práce nás bude zajímat především členění věznice s ostrahou.

Novelou zákona došlo i ke změně členění vnitřní diferenciaci odsouzených ve věznici s ostrahou podle stupně zabezpečení na oddělení:

- a) s nízkým stupněm zabezpečení (dříve věznice s dohledem),
- b) se středním stupněm zabezpečení (dříve věznice s dozorem),
- c) s vysokým stupněm zabezpečení (dříve věznice s ostrahou).

Po rozhodnutí soudu o zařazení do věznice s ostrahou, jsou odsouzení ubytováni v přijímacím oddílu nástupní věznice odděleně muži od žen, mladiství od dospělých,

recidivisté od prvovězňených, odsouzení za úmyslné trestné činy od odsouzených za nedbalostní trestné činy, pracovně nezařaditelní, osoby s poruchou chování nebo duševní, s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí a velmi nebezpeční odsouzení, a to dle stanovených právních norem zákona o výkonu trestu. Dále je kladen důraz na ubytování odsouzených s infekčním onemocněním nebo podezření na přenosnou nemoc od zdravých odsouzených.

„Odsouzený zařazený soudem do věznice s ostrahou se podrobí během pobytu v přijímacím oddílu rovněž vstupnímu vyhodnocení vnějších a vnitřních rizik ke stanovení stupně zabezpečení“ (vyhláška č. 345/1999 Sb., §6).

Odsouzenému, kterému byl soudem uložen nepodmíněný trest za nedbalostní trestný čin, jehož sazba nepřevyšuje délku tří let, za trest úmyslný s délkou nižší než jeden rok nebo nebyl doposud trestán odnětím svobody, je na základě vyhodnocení vnějších a vnitřních rizik zpravidla zařazen do oddělení s **nízkým stupněm zabezpečení**, a to v případě, že nebyly zjištěny další skutečnosti, které by podmiňovali k umístění odsouzeného do stupně vyššího. Toto neplatí v případě, že byl takovýto jedinec odsouzen za násilné trestné činy, trestné činy sexuálního charakteru, tzn. trestným činům proti lidské důstojnosti, nebo takového zločinu, který měl drogový podtext týkající se manipulace s návykovými látkami, u nichž vzniklo nebezpečí, že bude či bylo ohroženo zdraví člověka (vyhláška č. 345/1999 Sb.).

Odsouzení, jimž byl uložen trest vyšší jak tři roky za spáchání trestného činu v nedbalosti nebo trestný čin úmyslný, za který jim byl uložen trest nižší než tři roky a nebyli ve výkonu trestu více než třikrát, nespáchali trestný čin proti lidské důstojnosti se sexuálním motivem, násilný trestný čin nebo se nedopustili trestné činnosti související s návykovými látkami, kdy by bylo ohroženo zdraví člověka, umístí se na základě vyhodnocení všech výsledných rizik zpravidla do **oddělení se středním stupněm zabezpečení** (vyhláška č. 345/1999 Sb.).

Oddělení s vysokým stupněm zabezpečení je na základě výsledku souhrnného vyhodnocení vnějších a vnitřních rizik stanoveno těm odsouzeným, kteří nesplňují zákonem stanovená kritéria pro zařazení do nižších stupňů zabezpečení věznic s ostrahou (vyhláška č. 345/1999 Sb.).

Po uzavření všech nezbytných údajů a stanovení stupně zabezpečení se odsouzený přemístí k dalšímu výkonu trestu odnětí svobody do konkrétní věznice na základě rozhodnutí Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. V dané věznici je odsouzený umístěn do nástupního oddílu.

2.4 Nástupní oddíl

Do nástupních oddílů věznic jsou ubytováni všichni odsouzení po přemístění z příjmových věznic, ve kterých nastoupili trest dobrovolně sami z občanského života, byli dodáni orgány Policie ČR nebo byli převedeni z výkonu vazby. Zde jsou umístováni i odsouzení, kteří byli do dané věznice přemístěni k dalšímu výkonu trestu z jiných věznic, ať už na základě dohody ředitelů věznic, na vlastní žádost nebo z bezpečnostních důvodů. U těchto odsouzených se předpokládá, že jsou již adaptováni na výkon trestu a jsou s nimi provedeny vstupní pohovory se specialisty a aktualizován program zacházení. U odsouzených, kteří byli přemístěni z příjmových věznic se po provedení přijímací komise, kde jsou s odsouzeným ověřeny veškeré potřebné údaje, zahájí proces zpracování komplexní zprávy a stanovení programu zacházení. Nástupní oddíly jsou podle vyhlášky situovány tak, aby byly odděleny od ostatních odsouzených. Zde se nově příchozí podrobně seznamují s obsahem zákona, vyhlášky, vnitřním řádem dané věznice a s prostředím, ve kterém budou trest vykonávat. Na zpracování komplexní zprávy prostřednictvím programu SARPO se podílí vychovatel nástupního oddílu, sociální pracovník, psycholog a speciální pedagog, který je garantem dodržení doby zpracování komplexní zprávy a pobytu odsouzeného v nástupním oddílu. Po zpracování komplexní zprávy je na základě získaných údajů a jejich vyhodnocení speciálním pedagogem stanoven program zacházení a odsouzený je vymístěn do standardního nebo specializovaného oddílu mezi ostatní odsouzené (vyhláška č. 345/1999 Sb.).

3 SARPO

Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených (dále jen SARPO). „*SARPO je validizovanou metodou vyhodnocování kriminogenních rizik souvisejících s pácháním trestné činnosti. Je nástrojem, který predikuje pravděpodobnost opětovného uvěznění. Nástroj při hodnocení odsouzených osob používá kombinaci několika rozdílných výpočtů (statické a dynamické riziko) a posouzení (riziko újmy, protektivní faktory, dotazník sebehodnocení, adaptace v Nástupním oddíle), které jsou strukturovány do jednotného výstupu v podobě Komplexní zprávy*“ (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, s. 12).

Program SARPO procházel od roku 2003 několika vývojovými fázemi. V počátku vývoje tohoto programu se nabízela otázka, zda převzít již prověřený program OASys, který je plně funkční a využíván Vězeňskou a probační službou v Anglii, Walesu a dalšími evropskými vězeňskými službami nebo vyvinout obdobný program, který by naplňoval potřeby Vězeňské služby ČR. V roce 2004 došlo ke konečnému rozhodnutí vytvořit vlastní hodnotící program SARPO. V počátečních fázích, které trvaly do roku 2006 byly vytvořeny a schváleny první verze nástroje a program byl poprvé představen veřejnosti. Od roku 2006 až 2008 probíhalo pilotní testování programu ve vybraných věznicích. Od roku 2008 probíhalo další testování programu a výsledné závěry hodnotícího programu byly předány ke spolupráci na Katedru sociologie Filosofické fakulty Univerzity Karlovy k analýze prvotních výsledků. V období od roku 2008 do roku 2012 dochází k vytvoření samostatného hodnotícího elektronického programu na bázi programu Excel. Od 01. 11. 2012 byl tento hodnotící program uveden do všech věznic a dochází k jeho dalšímu vývoji na základě získaných dat. V roce 2017 zaniká původní elektronická verze v programu Excel a program SARPO je programově provázán s dosud používaným Vězeňským Informačním Systémem (VIS) a začal být plnohodnotně využíván ke zpracování komplexní zprávy o odsouzených v nástupních oddílech věznic. Nástroj SARPO však není diagnostická metoda, jedná se pouze o nástroj napomáhající ke zjištění rizik u odsouzeného. Na základě údajů vložených hodnotiteli, kterými jsou vychovatel nástupního oddílu, sociální pracovník, psycholog a speciální pedagog, provede nástroj SARPO celkové shrnutí uložených dat. Výsledkem je pak komplexní zpráva o odsouzeném, která obsahuje celkové výpočty statických a dynamických rizik, zjištění rizik újmy,

vyhodnocení motivace a sebehodnocení odsouzeného a vyhodnocení protektivních faktorů. Uvedená rizika obsahují následující faktory:

- 1) **Statické faktory** – jsou převážně konstantní a neměnné, a obsahují údaje vztahující se k trestné činnosti. Uvádějí data o trestní minulosti odsouzeného, která jsou získána z oficiálních zdrojů o spáchané trestné činnosti. Především z dat obsažených v rejstříku trestů, kde je uveden celkový počet doposud spáchaných trestných činů, charakter trestné činnosti a délka odsouzení, údaje o příp. prvním odsouzení nebo o podmíněném propuštění. Je zde evidována způsobená újma, což jsou údaje o závažném kriminálním chování v minulosti a současnosti. Závažným kriminálním jednáním se rozumí specifická trestná činnost, která zahrnuje násilný, sexuální nebo drogový kontext s ohledem na jeho závažnost. Posledním měřítkem statických faktorů je popis aktuálně spáchané trestné činnosti, kde je popsáno, zda se jedná o trestnou činnost spadající do kategorie specifické trestné činnosti.
- 2) **Faktor rizika újmy** – je založen na celkovém kontextu analýzy trestného činu, ze které lze vyvodit budoucí charakter způsobené újmy. Analýza se věnuje pouze aktuálnímu trestnému činu, a to pouze jedná-li se o specifický trestný čin. Je složena ze dvou částí, analýzy trestného činu obsahující okolnosti spáchaného trestného činu na oběti a jeho spouštěcí mechanismy, a zhodnocení pravděpodobného rizika újmy na konkrétní osoby nebo skupiny potencionálních obětí. *„To, jak pachatel spáchal trestný čin, v sobě nese významné skutečnosti o jeho nebezpečnosti. Zároveň můžeme na jejím základě usuzovat na některé jeho osobnostní charakteristiky“* (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, s. 20).
- 3) **Dynamické faktory** – jsou spolu se statickými faktory velmi důležité pro zacházení s odsouzenými. Jedná se o faktory, které jsou otevřeny změnám. Tyto faktory popisují situace a stavy v oblasti bydlení, zaměstnání, financí, rodiny a sociálních kontaktů, závislostí, osobnosti a chování, vzdělání a výchovy. Každá tato oblast obsahuje určitý počet rizik, které v kombinaci dalšími údaji, jakými jsou motivace jedince, doplnění hodnotitele, objektivního a subjektivního hodnocení vedou k jednotnému výčtu rizik, závažných skutečností a slovního hodnocení. *„Výsledná hodnota se převádí do čtyřstupňové škály rizika: nízké střední, vysoké a velmi vysoké riziko.“*

Na základě těchto výstupů se zpracovává Komplexní zpráva o odsouzeném“ (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, s. 21).

- 4) **Protektivní faktory** – mírní nebo tlumí výsledná rizika statických, ale i dynamických faktorů. Přítomnost těchto faktorů působí protikladně ke kriminogenním rizikům a zvyšují tak odolnost jedince ke spáchání trestné činnosti. Protektivní faktory snižují rizikovost statických faktorů tím, že odsouzený nebyl k výkonu trestu odsouzen před dovršením věku 26 let, a zároveň je ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé nebo s délkou trestu do 1 roku. V dynamických faktorech se posuzuje především stabilita a perspektiva v oblastech bydlení, zaměstnání, legálních příjmů, absence finančních závazků, funkčního rodinného zázemí a nenarušených sociálních vazeb, výchova ve stabilním rodinném prostředí bez patologických jevů, úspěšně dokončeného vzdělání, další karierní rozvoj, absence aktivní účasti v antisociálních skupinách. V oblasti osobnosti a chování se posuzuje adekvátnost psychického stavu spojeného s uvězněním a následné zvládnutí adaptace na prostředí výkonu trestu. Dalšími faktory pro snížení rizik je nepřítomnost psychopatologie a maladaptivních projevů v chování jedince, tzn. absence sebepoškozování, užívání omamných a psychotropních látek, sebevražedné pokusy, gambling a umístění v psychiatrické léčebně nebo diagnóza spojená psychiatrickými problémy. K tomuto se váže i reálnost postoje jedince k jeho trestné činnosti s přijetím vlastní viny (Drahý, Hůrka, Petras, 2018).
- 5) **Sebehodnocení** – zde je dána odsouzenému jedinci možnost vyjádřit svůj postoj k jednotlivým částem svého života prostřednictvím Dotazníku sebehodnocení, zda jednotlivé oblasti měly nějaký vliv na páchaní jeho trestné činnosti, zda měl dané oblasti vyřešeny nebo je alespoň zvládal. Součástí dotazníku je i sebereflexe v postoji na spáchanou trestnou činnost, zda si sám jedinec uvědomuje své provinění a v jaké míře. Sebehodnocení je důležitou součástí komplexní zprávy, neboť umožňuje posoudit schopnost sebereflexe odsouzeného.
- 6) **Adaptace v Nástupním oddíle** – jedná se o součást komplexní zprávy, která mapuje chování odsouzeného během pobytu v nástupním oddíle. Zaměřuje

se především na jeho postoj k zaměstnancům Vězeňské služby ČR, ostatním odsouzeným ve výchovném kolektivu a jeho přístup k respektování zákonných norem upravujících výkon trestu odnětí svobody. Tato součást komplexní zprávy je nezbytným přínosem pro ostatní zaměstnance, kteří s odsouzeným budou v průběhu jeho dalšího výkonu trestu odnětí svobody přicházet do styku.

3.1 Komplexní zpráva

Na základě všech uvedených výstupů souhrnné analýzy rizik a potřeb odsouzeného je vytvořena **komplexní zpráva** o odsouzeném. Úroveň zpracování komplexní zprávy závisí na diferenciovaném hodnocení dle délky trestu odnětí svobody, charakteru spáchaného trestného činu a míry statického rizika.

„Celkem existují tři verze nástroje:

- 1) **SARPO – Minimální** je krátké hodnocení pro odsouzené s délkou věznění do půl roku s předpokládanou nízkou intenzitou zacházení. neobsahuje části riziko újmy zabývající se specifickou trestnou činností, dotazník sebehodnocení a v dynamických faktorech se nevyhodnocují rizika ani protektivní faktory.
- 2) **SARPO – Základní** je hodnocení pro odsouzené s délkou věznění převyšující půl roku, neobsahuje část zabývající se specifickou trestnou činností (Riziko újmy).
- 3) **SARPO – Rozšířené** je komplexní hodnocení pro odsouzené za specifickou trestnou činnost s prvky násilí, sexuálním kontextem a drogovým kontextem, pro doživotně odsouzené a pro mladistvé odsouzené“ (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, s. 23).

Ze závěrů vyplývajících z celkového vyhodnocení komplexní zprávy se odsouzenému stanovuje program zacházení. Komplexní zpráva zpracovávaná prostřednictvím nástroje SARPO nastavila nový způsob zaznamenávání informací z posouzení odsouzeného při vstupním hodnocení. Speciální pedagog má k dispozici celou řadu údajů, aby sestavil vhodný program zacházení.

3.2 Program zacházení

Pracuji jako vychovatelka ve výchovném kolektivu odsouzených zařazených ve vysokém stupni zabezpečení věznice s ostrahou. Tak jako v jiných kolektivech i zde probíhá proces resocializace a reedukace prostřednictvím aktivit programu zacházení, který je odsouzeným stanoven individuálně během pobytu v nástupním oddílu nebo aktualizován dle aktuálních rizik a potřeb odsouzených.

Program zacházení je základním nástrojem resocializačních cílů ve výkonu trestu odnětí svobody. V minulosti byl terminologicky označován jako resocializační program. Stanovení programu zacházení odsouzenému je právně zakotveno zákonem o výkonu trestu odnětí svobody.

Principy programu zacházení jsou:

Princip dobrovolnosti – odsouzený se hlásí na jednotlivé akce dobrovolně

Princip závaznosti – dobrovolně zvolenou aktivitu je odsouzený povinen absolvovat

Princip součinnosti – výběr akcí, jejich organizace a zabezpečení je zajišťováno vždy v součinnosti s odsouzenými

Princip individuálnosti – akce jsou konány i pro velmi nízký počet zájemců

Hlavním úkolem programu zacházení je výchovný a vzdělávací vliv na odsouzené převážně v individualizované míře a vytvoření předpokladů pro úspěšnou reintegraci. „*Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti.*“ (zákon č. 169/1999 Sb., §41).

Stanovení programu zacházení se zpracovává v době pobytu odsouzeného v nástupním oddílu, na základě doporučení všech odborných zaměstnanců, kteří se podílejí na zpracování komplexní zprávy prostřednictvím programu SARPO. Hlavní úlohu při zpracování programu zacházení má však speciální pedagog, který je odborným garantem pro zpracování komplexní zprávy a stanovení programu zacházení. Hlavním bodem programu zacházení je stanovení konkrétně formulovaných cílů působení na odsouzeného. Zde se odsouzený ve spolupráci se speciálním pedagogem zaměřuje na hodnoty, kterých bude třeba během jeho výkonu trestu dosáhnout, nebo změnit. Tyto vycházejí z výsledných hodnot rizik jednotlivých faktorů komplexní zprávy, kterými

jsou osobnost odsouzeného, vzdělanost a výchova, rodina a sociální kontakty, finance, závislosti, pracovní zkušenosti a dovednosti. Jako takové mohou být stanoveny cíle postupné přípravy na život po propuštění z výkonu trestu, dosažení abstinence a řešení závislosti na návykových látkách, získání či upevnění pracovních návyků, posilování sociálních vazeb mimo věznic, řešení zadluženosti, bydlení a zaměstnání po propuštění z výkonu trestu nebo získání určité míry kritického náhledu na vlastní trestnou činnost prostřednictvím programových aktivit. Dalšími body programu zacházení je stanovení pracovních, vzdělávacích, speciálně výchovných, zájmových aktivit, oblast utváření vnějších vztahů. Tyto vycházejí ze schválených programových aktivit dané věznice, které jsou obsaženy v katalogu aktivit programu zacházení. Na období jednoho roku schvaluje ředitel věznice souhrnný plán zacházení s odsouzenými, kde jsou jednotlivé aktivity přiřazeny k daným druhům programů zacházení.

„Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, případně jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho soběstačný život v souladu se zákonem. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr“ (zákon č. 169/1999 Sb., §41).

Program zacházení je během výkonu trestu odsouzeného průběžně aktualizován, a to vždy na základě změn týkajících se v přístupu plnění stanoveného programu zacházení odsouzeným. Jedná se především o změny týkající se pracovního zařazení, zahájení plnění některé z dalších aktivit, zařazení do specializovaného programu nebo oddílu, absolvování některých aktivit nebo blížící se konec výkonu trestu odnětí svobody. Na aktualizaci programu zacházení má i vliv změna chování a vývoje osobnosti samotného odsouzeného.

Členění programu zacházení je rozděleno do jednotlivých typů na základě výsledných hodnot vnějších a vnitřních rizik, které se vyskytují v závažné míře, osobnosti odsouzeného, jeho postoji ke spáchanému trestnému činu a dosavadnímu způsobu života. Při stanovení programu zacházení se dále zohledňuje motivace odsouzeného, přijetí vlastní viny za spáchaný trestný čin, délka a zbývajících délka trestu odnětí svobody, které vycházejí ze závěrů komplexní zprávy a charakterizují intenzitu

a zaměření stanoveného programu zacházení. Program zacházení rozdělujeme do následných typů:

- minimální,
- standardní,
- speciální,
- výstupní.

Při odmítnutí stanoveného programu zacházení se odsouzenému určí základní motivační program zacházení.

V případě, že odsouzený nevyužije nabídky předložených aktivit v dané věznici, je mu stanoven **program minimálního zacházení**, který je povinen plnit v rozsahu stanoveném vnitřním řádem. Při stanovení minimálního programu zacházení je kladen důraz především na pracovní aktivity zajišťující provoz věznice. Minimální program zacházení se stanovuje taktéž odsouzeným, kteří mají uložen trest odnětí svobody kratší tří měsíců a odsouzeným jenž nenašli shodu s jejich individualitou a odsouzeným s nízkou mírou rizika.

Standardní program se stanovuje odsouzeným v návaznosti na vyhodnocení závěru komplexní zprávy, kdy míra rizika dosáhla střední až vysoké hodnoty. Při stanovení aktivit je kladen důraz především na pracovní a vzdělávací oblast.

Při výsledných hodnotách vysokého až velmi vysokého rizika je odsouzeným stanoven **program speciálního zacházení**. Zde je kladen důraz na plnění aktivit především ve vzdělávací a speciálně výchovné oblasti. Tento program zacházení je aplikován na odsouzené zařazené ve specializovaných oddílech, kde je jeho plnění dále podmíněno 21hodinovou dotací během jednoho pracovního týdne.

Program výstupního zacházení je stanoven odsouzeným před nadcházejícím koncem trestu odnětí svobody, a to zpravidla 6 měsíců před propuštěním. Aktivity tohoto programu zacházení jsou zaměřeny na úkony spojené s propuštěním a následným životem po výkonu trestu odnětí svobody. Patří mezi ně před výstupní besedy, sebeobslužné a praktické činnosti, potřebné po propuštění na svobodu. Program výstupního zacházení je hlavním pilířem činnosti spojené s odsouzenými zařazenými ve výstupních oddílech.

Program zacházení je členěn na tyto oblasti aktivit:

- pracovní,
- vzdělávací,
- speciálně výchovné,
- zájmové,
- oblast utváření vnějších vztahů

Pracovními aktivitami se rozumí práce potřebná k zajištění věznice v každodenním provozu, pracovní terapie pod vedením odborných zaměstnanců, brigádní činnost v rámci věznice nebo při extramurálních aktivitách mimo věznici a pracovní zařazení odsouzených na pracovištích věznice i mimo ni. Odsouzení zařazení na pracovištích uvnitř věznice se podílejí na provozu věznice při výrobní činnosti vnitřní režie a střediscích hospodářské činnosti. Těmto je povolen volný pohyb uvnitř věznice k plnění pracovních úkolů. Dále jsou odsouzení zařazováni na pracoviště mimo věznici, zpravidla u soukromých subjektů v dosahu dané věznice. Tito odsouzení mají na základě vyhodnocení rizik povolen volný pohyb na nestřeženém pracovišti nebo volný pohyb mimo věznici. Posledním typem pracovišť jsou školská vzdělávací střediska s odborným výcvikem. Pracovní aktivity se zaměřují na získání pracovních návyků u odsouzených, kteří doposud před výkonem trestu nepracovali nebo upevnění pracovních návyků u odsouzených, kteří byli před výkonem trestu zaměstnáni a mohlo by u nich dojít pobytem ve výkonu trestu ke ztrátě již vytvořených návyků. Pracovní zařazení musí být pro odsouzené především pozitivním prvkem. Každému z pracovních zařazených je přiznána finanční odměna za provedenou práci, ze které jsou hrazeny náklady výkonu trestu, příp. dluhy a výživné na děti. Zbylá část je dána odsouzenému k dispozici na nákup věcí osobní potřeby, zdravotní výlohy a do úschovy na dobu po propuštění. Jedním ze specifických cílů Koncepce vězeňství do roku 2025 je provázání vzdělání a zaměstnávání vězňů. Prostřednictvím vzdělávacích programů přizpůsobovat rekvalifikačních kurzy pro odsouzené, aby vyhovovaly požadavkům nedostatkových profesí na trhu práce, o které se budou moci odsouzení ucházet po propuštění z výkonu trestu (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016).

Vzdělávacími aktivitami se dle Řádu výkonu trestu rozumí vzdělávání odsouzených organizovanou nebo realizovanou formou prostřednictvím středního odborného učiliště,

vzděláváním vedeným či kontrolovaným zaměstnanci oddělení výkonu trestu, a korespondenční formou prostřednictvím kursů realizovaných ve všech stupních vzdělávacího systému České republiky. Odsouzení mají možnost rozšiřování své kvalifikace prostřednictvím středního odborného učiliště, které je zajišťováno školským vzdělávacím střediskem věznic. Absolventi z řad odsouzených po ukončení studia obdrží osvědčení o úspěšném dokončení vzdělání, na kterém není uvedeno, že jej získali v průběhu výkonu trestu (Černíková, V., 2005).

Střední odborné vzdělání je odsouzeným poskytováno prostřednictvím devíti školských vzdělávacích středisek, které jsou umístěny ve věznicích Heřmanice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Stráž pod Ralskem Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrady a Kuřim – Znojmo (Statistická ročenka, 2019). V těchto věznicích probíhá již zmiňované střední odborné vzdělávání v učebních a studijních oborech (strojírenství, elektrotechnika, stavebnictví, stravování a služeb), ale i formou akreditovaných kurzů realizovaných samostatně jednotlivými školskými středisky nebo ve spolupráci s neziskovými organizacemi a občanskými sdruženími, v rámci krátkodobých reintegračních programů na základě dotačních finančních prostředků Evropských fondů z oblasti rozvoje a vzdělávání (např. kurz obsluhy vysokozdvížného vozíku, kurz sváření, základy práce s PC, apod.) (Biedermanová, Petras, 2011). Vzdělávání odsouzených vedené zaměstnanci věznice se zpravidla zaměřuje na jazykové kurzy, kurzy v oblastech základního vzdělávání, základů společenských věd, kurzy právního minima apod. Tyto kurzy jsou realizovány skupinově nebo individuálně. Individuální forma je využívána především při řízeném samostudiu cizího jazyka některého z pracovníků odborného zacházení. Studijní materiály jsou odsouzeným poskytovány prostřednictvím knižního fondu ústavních knihoven a multimediálních nosičů. Vzdělávání v korespondenčních kurzech základních, středních a vysokých škol probíhá za předpokladu, že některá z těchto institucí nabízí vzdělávání v některých z oborů celoživotního vzdělávání při splnění veškerých podmínek k zahájení řádného studia. Ve věznici Jiřice v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení jsou s odsouzenými realizovány vzdělávací kurzy Český jazyk a literatura, Český jazyk pro cizince, Kurzy cizích jazyků (anglického, německého a ruského jazyka), Kurz práce s odbornou literaturou, Práce s informacemi a médii, Zeměpisný a dějepisný kurz, Věda a technika 21. století, Kurz právního minima, Základy společenského chování a Všeobecně vzdělávací kurz.

Řád výkonu trestu popisuje **speciálně výchovné aktivity** jako soubor sociálního, speciálně pedagogického, psychologického a terapeutického působení na odsouzené ze strany odborných zaměstnanců s odpovídající kvalifikací. Tyto aktivity jsou realizovány v individuální nebo skupinové formě a jsou zaměřeny především na oblasti vzniku a následků spáchaného trestného činu, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného, nebo změnu postojů, myšlení a chování vězněného jedince. Mezi speciálně výchovné aktivity v sociální oblasti patří např. sociálně právní poradenství, kurz finanční gramotnosti, které poskytují odsouzeným základní informace při řešení jejich životní situace mimo výkon trestu. Tyto aktivity se zaměřují na problematiku zaměstnání a řešení finančních závazků a příp. exekucí během a po výkonu trestu. Terapeutické programy speciálně výchovných aktivit jsou realizovány především ve specializovaných oddílech věznic, zde je kladen důraz na povinnou účast odsouzených. Mezi tyto aktivity patří arteterapie, biblioterapie, muzikoterapie, psychoterapie, poradna drogové prevence, komunitní terapie, pastorační péče atd. Jejich cílem je snížení nebezpečnosti a riziko recidivy pachatelů trestné činnosti, motivovat je ke změně svého chování, nápravě a zvýšení ochrany majoritní společnosti po jejich návratu do civilního života.

Přehled speciálně výchovných aktivit realizovaných v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení ve Věznici Jiřice:

Pod přímým vedením psychologa probíhají aktivity Skupinová psychoterapie, Skupinové poradenství pro drogově závislé a Poradna drogové prevence.

Vychovatel – terapeut vede s odsouzenými přímé aktivity Psychohry, Návčik psychosociálních dovedností, Relaxační techniky, Etika, Arteterapie. Speciální pedagog se zaměřuje na individuální speciálně pedagogické poradenství, Společenskou etiketu a etické chování, ve spolupráci s vychovatelem terapeutem vede psychohry. Sociální pracovník realizuje v rámci speciálně výchovných aktivit kurzy Finanční gramotnost, Sociálně právní poradenství, Předvýstupní besedy a s psychologem se podílí na Adiktologickém a sociálním poradenství. Mezi speciálně výchovné aktivity se řadí i Pastorační péče a biblické semináře pod přímým vedením vězeňského kaplana.

Zájmové aktivity programu zacházení označuje řád výkonu trestu jako organizované individuální a skupinové činnosti rozvíjející znalosti, zručnost a sociální dovednosti.

Odsouzeným v rámci zájmových aktivit „*Musí být zajištěny možnosti pro rekreační činnosti, ke kterým patří sport, hry, kulturní vyžití, koníčky a jiné volnočasové aktivity, a pokud je to možné, bude vězňům dovoleno, aby je sami organizovali*“ (Evropská vězeňská pravidla, 2016, s. 13).

Zájmové a volnočasové aktivity jsou zaměřeny na sportovní, kulturní činnosti a rozvoj manuálních dovedností s ohledem na materiálně technické zabezpečení jednotlivých věznic. Tyto činnosti přispívají k rozvoji fyzické zdatnosti, zdraví i stávajících psychických vlastností, psychohygieně, vývoji osobnosti a kladné motivaci odsouzeného. Rekreační činnosti musí tvořit nedílnou součást vězeňského režimu.

Přehled zájmových aktivit realizovaných ve vysokém stupni zabezpečení Věznice Jiříce: Populárně naučný kroužek, Čtenářský kroužek, Diskusní klub, Divadelní kroužek, Filmový a poslechový klub, Historicko – filozofický klub, Hudební kroužek, Keramický kroužek, Výtvarný a estetický kroužek, Kroužek společenských her (zahrnuje hru šachy, sudoku a scrabble), Zahradnický kroužek, Rukodělný kroužek, Jóga cvičení a kroužky se sportovním zaměřením (míčové hry, kondiční cvičení).

Nepostradatelnou součástí programu zacházení je **oblast utváření vnějších vztahů**. Jejím úkolem je podpora, vytváření, předcházení ztráty a posilování vnějších vazeb a sociálních kontaktů mimo věznici. Tohoto je dosahováno formou korespondence, telefonních hovorů, a především řádných návštěv uvnitř věznice. V případě, že odsouzený splňuje veškeré dané podmínky a v plnění svých povinností je kladně hodnocen a odborná komise posoudí, že tím nebude ohrožen účel výkonu trestu, může ředitel věznice odsouzenému dle zákona povolit opuštění věznice v souvislosti s návštěvou až na 24 hodin. Dalším institutem pro posilování sociálních vazeb je přerušování výkonu trestu, které může ředitel věznice odsouzenému udělit formou kázeňské odměny na dobu až 20 dnů během kalendářního roku, a to za předpokladu, že chování odsouzeného naplňuje účel výkonu trestu a dlouhodobě úspěšně plnění stanovený program zacházení. S odsouzenými zařazenými ve výstupních oddílech věznic jsou realizovány akce mimo věznici za doprovodu zaměstnance vězeňské služby při plnění programu zacházení. Tyto akce jsou zaměřovány především na postupnou přípravu pro návrat do civilního života a mají vliv na snížení negativních prvků prizonizace a institucionalizace. S odsouzenými výstupních oddílů jsou realizovány

návštěvy úřadů práce, městských úřadů a sociálních kurátorů v dosahu dané věznice. Zde odsouzení získávají potřebné informace, jak řešit otázku zaměstnání, bydlení a dalších případných problémů po propuštění.

3.3 Reedukace, resocializace a snižování rizik u odsouzených

„Cílem nové Koncepce vězeňství do roku 2025 je zdůraznit zásadní podmínku úspěšné resocializace“ (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016, s. 118). Základní definicí pojmu pro reedukaci je převýchova. Jedná se o proces odstraňování nežádoucí motivace, prožívání, chování, o výchovu a vytváření nových, společensky přijatelných norem. Vlastní podstatou převýchovy je změna v hodnotové orientaci jedince, předložení vhodných vzorů chování a dosažení nejen adaptace, ale zvnitřněním požadavků docílení sebevýchovy.

Resocializace odsouzených má zákonnou oporu pomocí program zacházení (Biedermanová, Petras, 2011). Z pohledu psychologie můžeme resocializaci chápat jako opětovnou socializaci u člověka propuštěného z dlouhodobé péče ústavní, nemocniční, vězeňské, a jiné péče do společnosti (Hartl, Hartlová, 2010).

Obecně lze konstatovat, že zmíněné pojmy jsou si velmi blízké, avšak proces reedukace je spíše nástrojem a podřazeným pojmem resocializace.

Reedukace ve vězeňském prostředí je prováděna:

- a) **obecnými metodami** (zákonem stanovené normy a postupy, stejný přístup ke všem odsouzeným při zajišťování provozu věznice)
- b) **speciálními metodami** (pedagogická, psychologická, sociální individuální nebo skupinová práce, individuální programy zacházení)

Obecnými metodami je zajišťováno dodržování zákona o výkonu trestu, řádu výkonu trestu a vnitřního řádu věznice u všech odsouzených. Odsouzení mají stanovena základní práva a povinnosti. Jejich délka pobytu ve výkonu trestu ovlivňuje jejich vnímání vlastního provinění a selhání, spáchanou trestnou činnost ve většině případů bagatelizují. Organizovaná činnost ve věznicích však mnohdy vede u odsouzených ke ztrátě motivace pro práci nad rámec běžných povinností. Zásadní podmínkou úspěšné resocializace je společné úsilí o začlenění propuštěných vězňů do společnosti

a zabránit jim v opakovaném páčání trestné činnosti (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2016). Jak už bylo zmíněno na začátku této práce, a toto je zákonem stanoveno, účelem výkonu trestu je působit na odsouzené tak, aby se u nich snižovalo nebezpečí recidivy a jejich kriminálního jednání a po propuštění vedli život v souladu se zákonnými normami majoritní společnosti. Umístěním odsouzeného do výkonu trestu z multidisciplinárně zaměřeného penitenciárního pohledu vše začíná. V souvislosti s resocializací a reintegrací kriminálně narušených osob je prvotně nutné znát jejich kriminogenní rizika, k čemuž vězeňské službě slouží již zmíněný program SARPO, který generuje výslednou komplexní zprávu o odsouzeném. Na základě jeho výsledných hodnot, lze předběžně určit na jaké protektivní dynamické faktory je nutné se v průběhu jeho věznění zaměřit v podobě odborné multidisciplinární penitenciární práce, což vede ke snižování individuálních kriminogenních rizik odsouzených. K tomuto slouží a ze závěrů komplexní zprávy vychází individualizovaný program, který by se měl v plném rozsahu věnovat terciární prevenci spočívající v resocializaci těchto kriminálně narušených jedinců a řešit již v průběhu výkonu trestu problémové faktory, které na škále rizik vykazovaly nejvyšší hodnoty. Jedná se především o snižování rizik v oblastech bydlení a zaměstnání po propuštění, upevňování nebo obnovení rodinných a sociálních vazeb, řešení finanční stránky s podporou dluhového poradenství, případné zvyšování kvalifikace pro lepší uplatnění na trhu práce prostřednictvím rekvalifikačních programů a v neposlední řadě řešení závislostního chování a změnu způsobu myšlení v rámci specializovaných programů.

V procesu reedukace a resocializace jsou speciální metody při práci s odsouzenými nenahraditelné. Umožňují při práci s odsouzenými přistupovat jako k jedinci se specifickými potřebami, dovednostmi a schopnostmi. Na rozdíl od obecných metod, kde není příliš reálné docílení trvalých změn v chování, se speciální metody zabývají individuálními potřebami a problémy vězněné osoby, eliminováním negativních vlivů vězeňského prostředí. Předpokladem je dosažení pozitivních změn v jejich chování. Základními nástroji je zachování zájmové činnosti, motivace pro samostatnou tvůrčí činnost, získání náhledu a posílení odpovědnosti za své chování, individuální i skupinová terapeutická intervence, poradenská a osvětová činnost.

V rámci reedukace je možné vycházet z poznatků pedagogiky, psychologie, speciální pedagogiky, psychiatrie, sociální práce a práva. V převýchovném procesu jde vždy

o přímý vztah mezi vychovávaným a vychovatelem. Výchovný pracovník může své požadavky prezentovat odsouzeným podobně jako učitel svým žákům, kdy se snaží přivést žáky ke svědomitému plnění úkolů v příslušném předmětu. Pro dosažení tohoto účelu musí vytyčit požadavek, kontrolovat jeho plnění, a podle výsledku kontroly regulovat činnost žáků, a to formou pochval, v případě nesplnění požadavek opakuje a zdůvodňuje, napomíná a v případě jeho neplnění použije trest (Čáp, 1993). V prostředí výkonu trestu toto znamená plnění úkolů za jejich splnění následuje udělení kázeňské odměny, pro jejich splnění je nutná motivace, odmítání činnosti lze řešit výchovným pohovorem a v případě jeho nesplnění uložení kázeňského trestu. Avšak pokud používá odborný zaměstnanec pouze trestů a odměn bez využití dostatečné motivace, která by řídila chování vychovávaného jedince správným směrem, vytvoří se u takového jedince pouze oblast reakcí bez převýchovného efektu. Proces resocializace je náročný jak pro odsouzené, kteří se musejí adaptovat na prostředí věznice se všemi jejími specifiky, tak i pro zaměstnance věznice, kteří se setkávají i s negativními projevy chování, agresivitou či neochotou ze strany odsouzených. Mezi časté negativní vlivy na proces reedukace a resocializace řadíme účelovou, prospěchářskou participaci na režimových, resocializačně-terapeutických aktivitách a dále prizonizaci. Vágnerová (2012) popisuje prizonizaci jako adaptaci na život ve vězení, která má dvě důležité složky, institucionalizaci a ideologizaci.

Již Donald Clemmer v roce 1940 popisuje proces adaptace vězně na prostředí ve výkonu trestu jako prizonizaci a tento proces připodobňuje s procesem amerikanizace, kdy se příchozí imigranti přizpůsobují k americkému způsobu života (Clemmer, 1958).

Výsledkem institucionalizace je vysoká adaptace na přísně a vysoce organizovaný život ve vězení, která se projevuje ztrátou iniciativy a samostatnosti, povrchně předstíranou slušností a poslušností. Dochází ke ztrátě aktivity, která degraduje život vězněného ze dne na den.

Ideologizace je splynutí s vězeňskou subkulturou, vězněná osoba přejímá názory, postoje, normy a hodnoty většinové populace odsouzených. Zprvu se jedná o neochotnou povrchní akceptaci, později však dochází k celkovému ztotožnění se a silnému přesvědčení o správnosti jednání. Prvotním znakem je přijetí vězeňského

žargonu. Úplné splynutí s vězeňským prostředím nastává v okamžiku, kdy se vězněný jedinec chová tak, jak by se v běžném životě mimo vězení nechoval, např. intriky, násilnosti, homosexuální vazby, lhaní apod. (Sochůrek, 2008). Pro porovnání Vágnerová (2012) uvádí, že odsouzený, který nemá funkční zázemí nebo vlastní silné přesvědčení, stává se pro něj akceptace přijetí skupinové identity jakousi oporou. V případě prizonizace tak dochází k potlačení záměru resocializace během výkonu trestu a naopak vězněná osoba získává od ostatních odsouzených informace o možnostech trestné činnosti a jejího plánování, čímž si rozvíjí další kriminální znalosti.

Vězeňská subkultura si vytvořila vlastní pravidla, jimiž je řízen život za mřížemi. Ta se řídí určitou hierarchií v pozicích a postavení vězňů, jejich postoji a způsobů chování vůči vězeňskému personálu. Tohoto faktu si je vězeňská služba plně vědoma, ale proniknout do struktury vězeňské subkultury a zmapovat povahu „druhého života“ odsouzených je stále problémem.

3.3.1 Pilotní projekt Good Lives Model

Věznice Jiřice je od roku 2019 zapojena do pilotního projektu Good Lives Model (GLM), který se zaměřuje na odsouzené, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody za násilné trestné činy. Projekt se realizuje ve spolupráci s nevládní organizací VOLONTÉ Czech o. p. s. a Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR. Projekt Model dobrého života byl speciálně vyvinut pro odsouzené za násilnou trestnou činnost. Hlavní cíle projektu se zaměřují na minimalizaci rizik recidivy a současně vedou k dosažení naplněného života a psychické pohody. Zároveň se k tomuto pilotnímu projektu připojuje spolupráce s personální a vzdělávací agenturou DP Work, s. r. o., se službou „Doprovázení“, v které poskytuje pracovního poradenství a zprostředkování zaměstnání, včetně ubytování osob po ukončení výkonu trestu (České vězeňství č. 2/2019).

3.4 Odborní zaměstnanci věznice

Odbornými zaměstnanci v oddělení výkonu trestu jsou speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník a vychovatel. Mezi další odborné zaměstnance se řadí vychovatel –

terapeut, duchovní a pedagog volného času. Odborní zaměstnanci tvoří tým specialistů, kteří zabezpečují hlavní zásady a účel výkonu trestu, a to všemi prostředky stanovenými zákonem. Hlavním cílem jejich činnosti je takové výchovné působení na odsouzené, aby došlo ke snížení vlivu negativních prvků prizonizace a institucionalizace. Svou výchovnou činností působí na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí jejich recidivy, dalšího kriminálního jednání a vedli po propuštění soběstačný, nekriminální život.

Speciální pedagog

Speciální pedagog je pracovník odborného zacházení ve vězeňství a nemusí nutně znamenat osobu se speciálně pedagogickým vzděláním v oboru etopedie, jedná se čistě o pojmenování pracovní pozice. Kvalifikačním předpokladem pro výkon práce speciálního pedagoga je úplné vysokoškolské pedagogické vzdělání v akreditovaném magisterském studijním programu. Pro zvyšování své odborné úrovně se účastní kurzů celoživotního vzdělávání a odborných seminářů. „*Speciální pedagog je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciací*“ (Sochůrek, 2007, s. 12).

Činnost speciálního pedagoga je primárně zaměřena na přímou práci s odsouzenými, po celou dobu jejich věznění. Vedle psychologa a sociálního pracovníka je hlavním zpracovatelem komplexní zprávy o odsouzeném po jeho nástupu nebo převedení do výkonu trestu. V oblasti pedagogického posouzení se zaměřuje na dynamické faktory v oblasti vzdělávání a výchovy. U odsouzeného hodnotí jeho vývoj od raného dětství po dospělost. V rámci charakteristiky zpracovávané v programu SARPO v oblasti vzdělání vyhodnocuje míru vzniklých rizik v souvislosti s jejich nejvyšším dosaženým vzděláním, etopedické problémy v dětství a zjištěným predelikventním chováním během povinné školní docházky. V rámci zjištění rizik v oblasti výchovy se zaměřuje na okolnosti související s rodinnými poměry tzn. složení rodiny na úplnou, neúplnou, doplněnou, pěstounskou nebo jinou formu rodinného uspořádání. Zde vyhledává a přítomnost sociálně patologických jevů v rodině v průběhu jeho dětství, které měly vliv na vývoj osobnosti odsouzeného. Zaznamenává výskyt alkoholismu, zneužívání návykových látek, nedostatečnou péči ze strany rodičů, anomálie v osobnostech rodičů, výskyt některé z forem týraní nebo zneužívání

a kriminálního chování blízkých osob. Zaměřuje se na výskyt výchovy v jiném než rodinném prostředí, kterými jsou dětské domovy, diagnostické a výchovné ústavy, střediska výchovné péče, zdravotnická zařízení a v neposlední řadě vězení. Posuzuje přítomnost vlastních sociálně patologických jevů v chování odsouzeného během dětství a jejich závažnost. První zaznamenává výskyty destrukce majetku, krádeží, porušení stanovených pravidel (zákazů rodičů, zneužívání alkoholu, návykových látek, záškoláctví ad.), projevů agrese vůči lidem a zvířatům, a přítomnost dětské delikvence. S odsouzeným v nástupním oddílu zpracovává dotazník sebehodnocení. Spolu se sociálním pracovníkem a psychologem stanovuje odsouzenému program zacházení, který vychází z nejrizikovějších faktorů získaných z výstupů komplexní zprávy. V průběhu výkonu trestu odsouzeného dohlíží na odborné zacházení aplikované vychovateli, které metodicky vede a řídí. Stanovuje plány aktivit a vyhodnocuje kvalitu obsahu a formální stránku jejich zpracování. Dle potřeby a na základě nově zjištěných poznatků o odsouzeném aktualizuje program zacházení. Na základě zjištění aktuálních potřeb odsouzených nebo změnách v jejich chování doporučuje intervenci dalších odborných zaměstnanců nebo jejich zařazení do specializovaných oddílů, bezdrogové zóny nebo výstupního oddílu. Účastní se individuálních a skupinových terapií specializovaného oddílu a bezdrogové zóny. Podílí se na výběru odsouzených k pracovnímu zařazení, zprostředkovává odsouzeným možnost dalšího vzdělání ve školských vzdělávacích střediscích vězeňské služby a zodpovídá za provoz ústavní knihovny a vhodnost nabízené literatury odsouzeným. Speciální pedagog je garantem správnosti údajů ve zpracovaných hodnoceních na odsouzené pro státní instituce jako jsou soudy, Policie ČR apod. Je koordinátorem spolupráce s neziskovými a státními institucemi v oblasti dalšího vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu (NGŘ 5/2016).

Psycholog

Psycholog ve vězeňské službě zajišťuje komplexní psychoterapeutické služby a poradenství, poskytuje edukativní, psychologické i speciální poradenství a psychoterapie. Jeho činnost je zaměřena zejména na oblast psychologických aspektů výkonu trestu, a to z hlediska všech zainteresovaných (odsouzených i zaměstnanců). Je garantem odborné psychologické činnosti a realizace programu zacházení. Práci

vykonává samostatně a tvůrčím způsobem v potřebné míře provádí diagnostiku u vybraných odsouzených, u nichž hrozí riziko možného napadení či jiného ohrožení od ostatních odsouzených a dále se podílí na vytypování odsouzených, kteří mají sklony ke konfliktnímu jednání a psychicky labilních odsouzených. Poskytuje krizovou intervenci u jedinců v krizovém psychickém stavu a doporučuje další postupy zacházení s těmito osobami, případně jejich umístění do krizového oddílu, kterým je odborným garantem a odpovídá za jeho činnost. Psycholog je členem týmu specializovaného oddílu nebo terapeutického programu, kde se podílí na přípravě a realizaci výchovně psychoterapeutického programu a garantuje jeho odbornou úroveň. Formou individuální nebo skupinové terapie poskytuje psychologickou péči specifickým kategoriím odsouzených, dle povahy daného případu a podmínek vhodných k realizaci terapií. Pro zvyšování své odborné úrovně se účastní pravidelných supervizních setkání a odborných seminářů. Psycholog s akreditací k psychologickému posuzování osobnostní způsobilosti uchazečů provádí psychologické posouzení zájemců o zaměstnání u Vězeňské služby ČR. Přímo se podílí na vytvoření komplexní zprávy o odsouzeném v době pobytu v nástupním oddílu. Zpracovává vstupní psychodiagnostické vyšetření odsouzených. V rámci SARPO se zaměřuje na zpracování údajů Osobnosti a chování, Závislosti a případného Rizika újmy. Posuzuje aktuální psychický stav, výskyt abnormalit, verbální a sociální projev, charakterové vlastnosti a osobnostní rysy, možné negativní projevy chování. Po posouzení a vyhodnocení všech získaných údajů rizik odsouzeného, zpracovává doporučení pro sestavení vhodného programu zacházení speciálním pedagogem. Aktivně se účastní odborných komisí, kde je nutné odborné stanovisko o aktuálním psychickém stavu odsouzeného. Na základě zjištěných změn v chování či jednání odsouzených, navrhuje jejich dočasné umístění do krizového oddílu. Podílí se na výběru vhodných odsouzených k zařazení do bezdrogové zóny, kteří vyžadují individuální přístup v řešení jejich závislosti. Aktivně se podílí na výběru odsouzených k zařazení do specializovaného oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování. Je garantem poradny drogové prevence, provádí a zajišťuje poradenství v oblasti adiktologie (NGŘ 5/2016).

Sociální pracovník

Sociální pracovník ve vězeňské službě samostatně zajišťuje a poskytuje odborné sociální poradenství a provádí sociální práci s jednotlivci nebo skupinami odsouzených v krizových situacích, poskytuje krizovou intervenci, krizovou pomoc a sociální rehabilitaci. Mezi jeho činnosti patří především sociálně terapeutická činnost, sociálně právní a odborné sociální poradenství, které osahuje zprostředkování kontaktu odsouzených s vnějším prostředím při uplatňování jejich práv a sociálních potřeb při vyřizování osobních záležitostí odsouzených. Práce sociálního pracovníka má individuální a skupinový charakter sociální terapie a sociální rehabilitace. V oblasti programu zacházení se zaměřuje především na takové vzdělávací a speciálně výchovné aktivity, které se zaměřují na oblast vzniku a následků páchaní trestné činnosti a podporují takové postoje a dovednosti, které vedou odsouzené k plnohodnotnému návratu do majoritní společnosti, kde budou vést soběstačný a nekriminální život. V rámci přípravy odsouzených na život po propuštění se soustředí na výchovnou a poradenskou činnost v oblasti vzdělávání, práva a orientaci v sociálních službách a systémech. Je kontaktním pracovníkem ve spolupráci se sociálními kurátory, kurátory pro mládež a pobočkami úřadů práce, spolupracuje s orgány České správy sociálního zabezpečení. Koordinuje spolupráci s místně příslušným střediskem Probační a mediační služby ČR, zprostředkovává kontakty s nestátními neziskovými organizacemi zajišťujícími zejména sociální služby, podporu nebo ochranu osob se zdravotním postižením a znevýhodněných osob, či charitativní činností. Pro odsouzené s brzkým koncem výkonu trestu pořádá před výstupní besedy zaměřené na problematiku sociální pomoci odsouzeným po propuštění. Besedy jsou orientovány na možný návrat k rodině (funkčnost sociálního zázemí), řešení bytové problematiky po propuštění a nalezení vhodného zaměstnání. Úloha sociální pracovnice je ve velké míře důležitá především ve výstupních oddílech, kde je veškerá činnost těchto oddílů zaměřena především na postupný a bezproblémový přechod odsouzeného do normálního života na svobodě (NGŘ 5/2016).

Vychovatel

Z pohledu výchovné práce s odsouzenými je vychovatel hlavní osobou výchovného procesu. Základním úkolem vychovatele ve vězeňské službě je souhrnné působení na rozvoj osobnosti odsouzeného v oblasti výchovné a vzdělávací, s důrazem kladeným na prevenci v páčání další trestné činnosti. Jejich socializaci, resocializaci a reedukaci včetně realizace vzdělávacího procesu a protidrogové prevence. Vychovatel provází odsouzené po celou dobu jejich výkonu trestu od nástupu až do doby propuštění. Odsouzené svěřeného výchovného kolektivu osobně a pedagogicky usměrňuje, zná jejich sociální vazby a celkovou skupinovou atmosféru svěřené skupiny. Již v nástupním oddílu posuzuje závažnost spáchané trestné činnosti, kterou prostřednictvím získaných dat aplikuje do statických faktorů programu SARPO. Během pobytu odsouzeného v tomto oddílu se zaměřuje na zhodnocení celkové adaptace jednotlivých odsouzených na výkon trestu. Spolupodílí se na sestavení komplexní zprávy o odsouzeném a stanovení vhodného programu zacházení. Své výstupy zaznamenává do komplexní zprávy, kde uvádí případná rizika v práci s odsouzeným, doporučuje vhodnost zacházení a rozsah volného pohybu pro plnění pracovních povinností. V průběhu výkonu trestu se podílí i na aktualizaci komplexní zprávy a programu zacházení. Veškeré své poznatky o odsouzeném postihující účel výkonu trestu zanáší do Vězeňského informačního systému, které jsou základem pro pravidelné vyhodnocení plnění stanoveného programu zacházení, celkového chování, přístupu odsouzeného k plnění stanovených norem, jeho resocializaci a postupné přípravě na život po propuštění. V rámci vlastní výchovné činnosti vede s odsouzenými minimálně dvě aktivity programu zacházení, kde následně hodnotí jejich míru zapojení a sleduje kvalitu účasti odsouzených při plnění stanovených aktivit. Sleduje změny v jejich chování, z nichž ty kladné upevňuje. Jejich chování, míru činnosti a přístup k plnění zákonných norem pravidelně v intervalech stanovených řádem vyhodnocuje. Zpracovává hodnocení na vyžádání příslušných orgánů činných v trestním řízení, např. pro potřeby soudů a Policie ČR. Na základě zjištěných údajů navrhuje změny v přístupu a jednání s odsouzeným, a v případě potřeby i aktualizaci aktivit stanovených programem zacházení. Podává návrhy na přeřazování odsouzených v prostupných skupinách vnitřní diferenciaci v návaznosti na změny v jejich chování a jednání. V reakci na jednotlivé změny nebo údaje uvedené v komplexní zprávě navrhuje jejich

zařazení do krizového, výstupního, specializovaného oddílu nebo do bezdrogové zóny. Dohlíží na dodržování kázně a pořádku odsouzenými v ubytovacích prostorech a motivuje odsouzené k jejich dalšímu dodržování např. formou odměny. V rámci své další činnosti realizuje nad odsouzenými kázeňskou pravomoc, dává podněty a zpracovává návrhy na povolení volného pohybu mimo věznici při plnění pracovních povinností (podílí se na výběru odsouzených k zařazení do zaměstnání), účasti na extramurálních akcích mimo věznici, opuštění věznice v souvislosti s návštěvou a přerušeni výkonu trestu. Zpracovává podklady k přemístění do jiné věznice a přeřazování odsouzených mezi jednotlivými stupni zabezpečení. Podle doporučení odborných zaměstnanců zabezpečuje zvýšenou individuální péči odsouzeným v krizových psychických stavech a se závažnějšími sociálními problémy. Odsouzeným, kteří odmítají stravu, sebepoškozují se nebo mají suicidální sklony zajišťuje zprostředkování odborné péče. Zabezpečuje a dohlíží na celkové dodržování základních práv odsouzených a jejich sociálního postavení ve společnosti. U odsouzených, kteří jsou zařazení ve výstupních oddílech nebo jsou před nadcházejícím koncem výkonu trestu provádí ve spolupráci se sociální pracovníci úkony, které jsou zaměřeny na plynulý přechod odsouzeného do civilního života (NGŘ 5/2016).

4 Věznice Jiřice

Věznice Jiřice byla zřízena na základě rozhodnutí ministra spravedlnosti v roce 1991 jako útvar Sboru nápravné výchovy. V tomto roce vznikla koncepce výstavby nového zařízení pro Vězeňskou službu ČR. Předpokladem bylo vybudovat institut pro vzdělávání zaměstnanců vězeňské služby, objekty zajišťující výkon trestu pro 500 odsouzených a 200 obviněných ve výkonu vazby. V průběhu roku 1993 byla z rozhodnutí ministra spravedlnosti výstavba vzdělávacího institutu zastavena a bylo rozhodnuto o zahájení výstavby věznice pro 120 odsouzených, včetně rekonstrukce logistických budov. Výstavba byla zahájena 01. 10. 1993, kdy následně došlo k rekonstrukci ubytovny pro výkon trestu odsouzených, administrativní budovy, kuchyně a hlavního vchodu s vjezdovou branou. V červnu 1994 byla ukončena první etapa výstavby a byl zahájen provoz věznice s dohledem a dozorem s celkovou kapacitou pro 120 odsouzených. V červnu 1996 byla zahájena druhá etapa výstavby pro objekt výkonu vazby. Součástí této etapy bylo zbudování vstupního objektu, dílny údržby se sklady, dílny a garáže automobilní služby, čerpací stanice, další budovy logistické činnosti a psince. Přesto, že nebyla výstavba zcela dokončena, došlo v červenci roku 2000 k jejímu zprovoznění (České vězeňství, 2013).

V průběhu posledních 25 let došlo ke zvýšení ubytovací kapacity a několika profilačním změnám. V počátečním období své existence byla věznice rozšířena i pro výkon vazby a ke stávající věznici s dozorem byla rozšířena i o věznici s ostrahou. Postupem času byla profilována již pouze jako věznice pro výkon trestu s oddělení s dozorem a ostrahou. Normová ubytovací kapacita věznice činila k 31. 12. 2019 celkem 766 míst, k tomuto datu však bylo ve věznici umístěno 877 odsouzených (Statistická ročenka, 2019).

V souvislosti se změnou zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody došlo dne 01. 10. 2017 ke změně profilace věznice, a to na věznici s ostrahou, odděleními s nízkým stupněm, středním stupněm a vysokým stupněm zabezpečení.

Jako součást středního a vysokého stupně zabezpečení ve Věznici Jiřice je zřízen specializovaný oddíl pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování. Ve vysokém stupni zabezpečení je dále zřízen oddíl bezdrogové zóny a oddíl s rozšířenou psychospirituální péčí. Ve všech stupních zabezpečení jsou zřízeny

nástupní oddíly, kde se u nově zařazených jedinců k výkonu trestu zpracovávají komplexní zprávy SARPO (Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených), na jejichž základě se stanovuje odsouzeným program zacházení. Ve středním a vysokém stupni zabezpečení jsou zřízeny výstupní oddíly, jejichž cílem je příprava odsouzených na plynulý přechod do civilního života a pro nadcházející život po konci trestu odnětí svobody. V oddělení s nízkým stupněm zabezpečení výstupní oddíl zřízen není, protože speciální přístup k odsouzeným a zacházení s nimi v průběhu jejich zařazení v tomto stupni plně nahrazuje působení na odsouzené umístěné do výstupních oddílů středního a vysokého stupně zabezpečení.

4.1 Specializovaný oddíl

Ve Věznici Jiřice jsou z nařízení generálního ředitele zřízeny dva Specializované oddíly (dále jen SpO). V roce 2010 byl v oddělení s ostrahou, dnes ve vysokém stupni zabezpečení, zahájen terapeutický program SpO s ubytovací kapacitou pro 11 odsouzených, a v roce 2017 ve středním stupni zabezpečení s kapacitou pro 7 odsouzených. Jejich posláním je omezovat a snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u rizikových pachatelů trestné činnosti a přispívat ke zvyšování ochrany společnosti po jejich návratu do občanského života. SpO jsou koncipovány pro odsouzené s poruchami duševními a s poruchami chování, kteří jsou schopni se zapojit do skupinového terapeutického působení. U odsouzených, zařazených do SpO se usiluje o změnu ve způsobu jejich myšlení, postojů k nimi spáchaného zločinu a jejich chování na svobodě, které vede k jejich selhání.

Hlavním cílem nastaveného terapeutického programu vedení ke změně a přístupu zde zařazených odsouzených s poruchou osobnosti k nekriminálnímu jednání na svobodě a celkovému zlepšení jejich sociálního a pracovního uplatnění po propuštění. Terapeutický program si dále klade za cíl stabilizaci a narovnání narušených sociálních vztahů způsobených umístěním do výkonu trestu.

Při odborném zacházení s účastníky terapeutického programu SpO jsou využívány některé z metod, užívaných v terapeutických komunitách, přičemž se zohledňují aspekty práce vyplývající ze specifické klientely a specifického prostředí, tedy prostředí

výkonu trestu odnětí svobody. Aplikovány jsou komunitní principy (v podmínkách věznice), využíván je základní léčebný moment terapeutické komunity, kterým je sociální učení a vliv skupiny na jednotlivce. Jsou preferovány skupinové aktivity; metody individuální práce s odsouzenými účastníky programu jsou spíše okrajové.

Cílenými aktivitami terapeutického programu je směřováno k rozvoji sebepoznání a sebereflexe účastníků programu, korekci jejich chování sociálně žádoucím směrem, zlepšení komunikačních dovedností, regulaci morální a volní složky osobnosti, k rozvoji uvolňování intrapersonálních tenzí, k podpoře komplexního programu zacházení s odsouzenými účastníky programu, a ke snížení vlivu vězeňské subkultury na osobnost účastníků. Skupiny aktivit jsou rozděleny na povinné, povinně volitelné a volitelné.

Účastník programu je povinen absolvovat 21 hodin řízených aktivit týdně. Hodinová dotace povinných aktivit každého účastníka v každé fázi činila 14 hodin. Povinně volitelné aktivity byly dotovány 4 hodinami týdně. Odsouzení si dále volili zájmové aktivity v rozsahu 3 hodiny, a to v rámci aktuálně nabízeného spektra (NGŘ 41/2017).

4.2 Bezdrogová zóna

Oddíl bezdrogové zóny je ve Věznici Jiřice zřízen pro odsouzené zařazené do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení. Odsouzený je do oddílu bezdrogové zóny zařazen na základě vlastní písemné žádosti, jejíž součástí je i prohlášení odsouzeného, že se dobrovolně podřídí platnému řádu oddílu bezdrogové zóny a že si je vědom důsledků plynoucích z případného nedodržení stanoveného závazku. Hlavním kritériem pro přijetí do oddílu bezdrogové zóny je především vlastní motivace odsouzeného k dobrovolné abstinenci a dále splňující kritérium užívání návykové látky ve stupni škodlivého užívání nebo závislosti stanovené psychologem v rámci souhrnné analýzy rizik a potřeb odsouzeného, popřípadě je jeho zařazení do oddílu bezdrogové zóny zvlášť indikované s ohledem na kriminogenní rizika spojená s užitím nebo užíváním návykové látky. Do oddílu nejsou přijímáni odsouzení, u kterých byli zjištěny významné trestněprávní, osobnostní, zdravotní či jiné kontraindikace. Cílem činnosti oddílu je minimalizace kontaktu odsouzených s návykovou látkou, aplikace

bezdrogového režimu a realizace diferencovaného výkonu trestu uživatelů návykových látek v zájmu snižování zdravotních, sociálních a kriminogenních rizik. Vybrané speciálně výchovné aktivity jsou specificky zaměřeny na realizaci prevence zneužívání drog a snižování rizika recidivy (NGŘ 36/2010).

4.3 Poradna drogové prevence

V návaznosti oddílu bezdrogové zóny je potřeba zmínit i Poradnu drogové prevence (dále jen „PDP“), která působí napříč všemi stupni zabezpečení věznice, a je přístupna všem odsouzeným, kteří nejsou zařazeni do bezdrogové zóny, a o činnost poradny projeví zájem, nebo na doporučení odborného zaměstnance. Účelem PDP je poskytovat odbornou péči zejména těm odsouzeným, kteří jsou uživateli drog a drogou ohroženým. Poradna zajišťuje především psychoterapeutické, intervenční, preventivní a poradenské služby, zprostředkovává kontakty s odbornými pracovišti ostatních věznic a s mimovězeňskými poskytovateli drogových služeb. Hlavní činností PDP je zajištění komplexní preventivní poradenské činnosti v oblasti užívání návykových látek a nelátkových závislostí (NGŘ 36/2010).

4.4 Oddíl pastorační a psychospirituální péče

Ve Věznici Jiřice je zřízen Oddíl s rozšířeným programem o pastorační a psychospirituální péči (dále jen „ORP“). Do oddílu jsou zařazováni věřící odsouzení a odsouzení hledající duchovní hodnoty. Účelem ORP je umožnit motivovaným odsouzeným v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení žít a trávit svůj čas ve věznici aktivně a smysluplně dle křesťanských hodnot, napomáhat motivovaným odsouzeným v procesu křesťanské formace (tzn. změny způsobů myšlení a chování podmiňujících jejich selhávání vedoucích k páchání trestné činnosti). Je zde kladen důraz na prožívání víry a obohacení jednotlivce o jeho duchovní hodnoty. Odsouzení se vztahem k víře mají možnost rozšířit si a získat znalosti v oblasti teologie, filozofie a historie. Pod vedením vychovatele, psychologa a vězeňského kaplana mají možnost rozvíjet své znalosti o studium religionistiky a etiky. Účelem je vytváření a upevňování

morálních hodnot, které by vedli odsouzené k nalezení schopnosti samostatného morálního způsobu života po propuštění.

ORP slouží pro diferencovaný výkon trestu odnětí svobody u odsouzených mužů zařazených do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení a je zde praktikován komunitní způsob terapeutické práce s odsouzenými. Zařazování a vyřazování odsouzených do programu probíhá na základě návrhu odborné komise rozhodnutím ředitele věznice. Odborná garance pastorační a duchovní části programu je zajišťována kaplanem věznice, odborná garance psychoterapeutické a psychospirituální části programu je zajišťována psychologem s odpovídající kvalifikací k provádění systematické psychoterapie. Program ORP má ekumenický charakter a zajišťuje rovnocenné postavení všem křesťanským denominacím. V rámci ORP jsou realizovány především pastorační, psychoterapeutické, hagioterapeutické a ergoterapeutické aktivity. Společné polední stravování je včetně modlitby realizováno v místnosti refektáře (České vězeňství č. 2/2018).

4.5 Výstupní oddíl

Zákon o výkonu trestu upravuje možnost ve věznicích zřídit výstupní oddíly, do kterých se na přiměřenou dobu umísťují odsouzení před očekávaným propuštěním na svobodu. Do těchto oddílů se zpravidla zařazují odsouzení, kteří vykonávali trest delší než tři roky a odsouzení, u kterých je potřeba vytvářet takové podmínky, které jim dopomohou k vedení řádného života po propuštění v souladu se zákonem. „*Programy zacházení jsou po zařazení odsouzených do výstupního oddílu aktualizovány a zaměřeny na jejich přípravu na soběstačný život v souladu se zákonem*“ (zákon č. 169/1999 Sb., §74).

Výstupní oddíl je koncipován tak, aby byl samostatný a oddělený od ostatních výchovných kolektivů ve věznici. O zařazení odsouzeného do výstupního oddílu rozhoduje ředitel věznice na základě doporučení odborné komise složené ze speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka, kmenového vychovatele a vychovatele výstupního oddílu. Do výstupního oddílu jsou přednostně zařazováni odsouzení, u nichž lze předpokládat problémy s jejich propuštěním, způsobenými jejich dlouhodobým uvězněním, z pravidla delším než tři roky, v důsledku čehož došlo k jejich prizonizaci,

ztrátě soběstačnosti a samostatnosti. Druhou skupinou jsou odsouzení s krátkou délkou trestu, kteří mají aktuální potřebu řešení otázek spojených s jejich propuštěním nebo jejich osobnost vyžaduje umístění do výstupního oddílu pro řešení sociální situace po propuštění. Oběma skupinám je v rámci stanoveného programu výstupního zacházení věnována pozornost odborných zaměstnanců ve výstupním oddílu.

Ve Věznici Jiřice jsou zřízeny výstupní oddíly pro odsouzené zařazené v oddělení s vysokým a středním stupněm zabezpečení, nízký stupeň zabezpečení tzv. „Otevřená věznice“ je v podstatě celkově koncipován jako výstupní oddíl. Ve středním stupni zabezpečení je vzhledem k ubytovací kapacitě a materiálně technickému vybavení ubytovny zřízena pouze výstupní ložnice, která se od ostatních ložnic liší nadstandardním, zákonem povoleným vybavením. Odsouzení jsou zařazeni do výstupního programu zacházení a plní aktivity spojené s nadcházejícím propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody. Ve středním i vysokém stupni zabezpečení probíhají v rámci výstupního programu zacházení s odsouzenými setkání s odbornými zaměstnanci, se kterými řeší problémy spojené s nadcházejícím propuštěním z výkonu trestu. Sociální pracovnice vede předvýstupní besedy, které se primárně zaměřují na poradenství v oblasti právních a sociálních úkonů při vyřizování náležitostí spojených s nadcházejícím propuštěním, kterými jsou zajištění ubytování, zaměstnání, zprostředkování platných osobních dokladů, kontaktů se sociálními kurátory a dalšími vládními i neziskovými institucemi pomáhajícími odsouzeným po propuštění do běžného civilního života. Další aktivita, která je spojena s jejich propuštěním, je zaměřena na finanční gramotnost. Jen malé procento odsouzených nastupuje a opouští věznici bez dluhů vzniklých z trestné činnosti, nákladů spojených se soudními výdaji či dalších závazků a exekucí. Prostřednictvím této aktivity získávají základy spojené s řešením jejich finanční situace. Nedílnou součástí jsou i sebeobslužné aktivity, které svou podstatou mají za úkol odstranit následky prizonizace. Odsouzení byli po celou dobu výkonu trestu odnětí svobody závislí na kompletní péči vězeňské služby. Počínaje zajištěním pravidelné teplé stravy, čistých oděvů, zdravotní péče, a především uspořádání dne dle časového rozvrhu. Tato aktivita je směřována k upevnění návyků spojených s každodenním životem v běžném životě. Odsouzení se formou této aktivity učí samostatnosti, mají možnost vařit si vlastní jídla, prát si prádlo, ve volném čase užívat civilní oděv a věnovat se zájmovým činnostem.

S těmito jedinci jsou realizovány extramurální aktivity mimo věznic, opuštění věznice v souvislosti s programem zacházení. Zpravidla se jedná o akce, kdy u odsouzených dochází ke kontaktu s vnějším prostředím spojenými s návštěvami kulturních akcí, odborů sociálních služeb při městských úřadech a úřadu práce. Cílem těchto akcí je praktický nácvik sociálních dovedností.

V případě neplnění či závažného porušení norem upravujících výkon trestu odnětí svobody může ředitel věznice na základě doporučení odborné komise vyřadit odsouzené z programu výstupního oddílu. Toto platí i v případě, že u odsouzeného pominuly důvody pro jeho zařazení ve výstupním oddílu. Tímto důvodem může být uložení dalšího trestu odnětí svobody nebo zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění (NGŘ 68/2013).

4.6 Otevřená věznice

Realizace „Pilotního projektu zacházení v nově vybudované věznici s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení, tzv. „Otevřené věznice“ (dále jen „OV“) byla zahájena dne 01. 11. 2017. Základním smyslem tohoto projektu je snaha reagovat na aktuální potřeby penitenciární péče v ČR v souladu s „Konceptí českého vězeňství do roku 2025“ zejména v oblasti aplikace cílených metod zacházení s vězněnými osobami, které napomáhají v konečném důsledku ke snižování recidivy trestné činnosti. Z hlediska aktivit programu zacházení a celkového působení na odsouzené v otevřené věznici je cílem projektu především vytváření podmínek pro postupnou přípravu odsouzených na propuštění na svobodu. Projekt obsahuje prvky inovace v rovině architektonické (úprava venkovních prostor otevřené věznice, atypické ubytování pro odsouzené, činnost v chovatelské zóně, pěstitelské zóně a v okrasné zahradě) a v rovině sociálně - psychologické (aplikace specificky zaměřených aktivit programu zacházení, vyšší míra odborné intervence z hlediska aplikace metody „doprovázení“ a „case management“, otevřený přístup zaměstnanců otevřené věznice při vzájemné konstruktivní, podporující komunikaci s odsouzenými). Odborným garantem OV je Psychologické pracoviště Vězeňské služby a ve věznici je jím speciální pedagog a psycholog.

Cílem penitenciární péče OV je posílení sebe regulačních mechanismů odsouzených, uspořádání blízkých vztahů, pracovní uplatnění po propuštění a snížení pravděpodobnosti další recidivy. Program vyzdvihuje posilování protektivních faktorů u odsouzených, poskytování prostoru pro osobní odpovědnost odsouzených při organizaci výkonu trestu, vyšší míru individuálního působení na odsouzené metodou „doprovázení“ a intenzivnější přibližování prostředí výkonu trestu civilnímu životu. Doprovázením se rozumí individuální přístup k odsouzenému, který zahrnuje práci s individuálním plánem odsouzeného na základě jeho potřeb, práci se zátěží a stresem, reflexi kriminogenních rizik, posilování motivace k pozitivní změně a hledání nových zdrojů opory po propuštění.

Do OV jsou zařazováni odsouzení na základě splnění stanovených kritérií, které posuzuje odborná komise OV. Cílovou skupinou jsou odsouzení, kteří vykonávají trest v oddělení s nízkým stupněm zabezpečení. Předpokladem pro zařazení do projektu OV jsou úplné smíření se svým odsouzením a uznání vlastní viny, zbývající délka trestu, a to 6 až 18 měsíců do propuštění, zdravotní způsobilost k plnému zapojení se do pracovní činnosti, je motivován pro bezproblémový průběh výkonu trestu v OV, aktivní plnění programu zacházení, pracovní zařazení a nekriminální způsob života po propuštění, dále nebyl v posledních 6 měsících před podáním žádosti kázeňsky trestán celodenním umístěním do uzavřeného oddílu nebo samovazby, odsouzený v posledních šesti měsících výkonu trestu nebyl pozitivní na přítomnost omamných a psychotropních látek nebo alkoholu. V případě, že odsouzený splňuje výše uvedená kritéria pro zařazení do OV, vydá odborná komise své stanovisko případnému přijetí do OV, které předkládá řediteli věznice, který rozhoduje o přijetí odsouzeného k výkonu trestu do OV.

Kontraindikací zařazení odsouzených do OV je, pokud odsouzený odmítne spolupráci v projektu, není schopen zapojení se do aktivit programu zacházení, vykazuje zjevnou pasivitu z hlediska plnění programu zacházení, závažným způsobem poruší normy upravující výkon trestu a je opakovaně vyřazen z pracoviště pro neplnění pracovních povinností (NGŘ 13/2019).

5 Praktická část

Praktická část je zaměřena na vnímání rizika recidivy opětovného páchaní trestné činnosti po propuštění z výkonu trestu samotnými odsouzenými zařazenými ve standardním oddílu věznice s ostrahou, oddělení s vysokým stupněm zabezpečení ve Věznici Jiřice, a zda považují aktuální nabídku programu zacházení jako dostačující ke snižování rizika vlastního opětovného selhání po propuštění.

5.1 Výzkumný projekt

Vlastní výzkumná studie, jejíž cílem je popsat a analyzovat proces odborného zacházení s důrazem na snižování kriminogenních rizik s odsouzenými muži zařazenými do věznice v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, byla metodologicky zpracována v opoře smíšeného přístupu s vhodným propojením kvalitativních a kvantitativních metod sběru, transformace/operacionalizace a interpretace/vyhodnocení datového souboru. Smíšený výzkum byl zvolen pro jeho přednost, kdy se oba tyto přístupy vzájemně doplňují a mohou se i překrývat (Hendl, 2016).

Smíšený výzkum byl proveden na základě smíšeného modelu, který se vyznačuje kvalitativním a kvantitativním výzkumem během jednotlivých fází. V třífázovém modelu výzkumného procesu byly nejprve vytvořeny výzkumné otázky a hypotézy. V druhé fázi byl proveden sběr dat, která byla během třetí fáze analyzována a interpretována.

Metodou sběru dat byl zvolen dotazník. Do dotazníku byly zahrnuty dva typy otázek, otevřené a uzavřené. U uzavřených otázek byla následně z posuzovaných rizikových faktorů provedena kvantitativní obsahová analýza dat, a za použití deduktivního postupu testovány vytvořené hypotézy. U otevřených otázek ve fázi kvalitativní analýzy údajů subjektivně vnímané reaktibility, a za použití induktivního postupu, byly vyhodnoceny výzkumné otázky (Hendl, 2016).

5.2 Hypotézy a výzkumná otázka

Stanovené hypotézy a výzkumná otázka byly tvořeny s cílem popsat a analyzovat proces odborného zacházení s důrazem na snižování kriminogenních rizik s odsouzenými muži zařazenými do věznice s ostrahou, oddělení s vysokým stupněm zabezpečení.

Hypotézy

1. Odsouzení vnímají faktor závislosti na omamných a psychotropních látkách jako nejrizikovější.
2. Většina odsouzených (více než 2/3) uvádí, že aktivity programu zacházení se zaměřují na jejich nejzávažněji vnímaná rizika.
3. Nadpoloviční většina odsouzených si myslí, že jim zaměření stanovených aktivit programu zacházení pomáhá.

Výzkumná otázka

Jak odsouzení vnímají řešení rizikových kriminogenních faktorů věznicí?

5.3 Etika výzkumu

Miovský Michal (2006) upozorňuje, že během vědeckovýzkumné práce musí být zajištěna ochrana práv všech účastníků a dbáno na dodržování etických pravidel. Veškerá data o osobách účastnících se výzkumné činnosti získaná během výzkumu byla důsledně anonymizována. Výzkum byl proveden v souladu s platným zákonem č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů. Před započítím výzkumu byl účastníky poskytnut písemný informovaný souhlas s účastí, který byl kdykoliv odvolatelný.

5.4 Nástroj sběru dat

Pro účely výzkumu byl vytvořen dotazník s konkrétními otázkami, kde byl kladen důraz na stručnost, jasnost a logickou návaznost. Oslovení předcházelo ověření náročnosti a pochopitelnosti dotazníku, byla nejprve vybrána náhodná skupinka pěti odsouzených pro potřeby předvýzkumu. Předpokládaný časový limit vyplnění dotazníku byl maximálně dvacet minut. Všichni odsouzení tohoto náhodného předvýběru bez problémů zadaný dotazník vyplnili a odevzdali v kratším čase, než byl předpokládaný stanovený časový limit pro jeho vyplnění. Poté byl dotazník předán zbylé skupině odsouzených k vypracování. Dotazníky byly rozdány v neoznačených obálkách, čímž byla zdůrazněna anonymita dotazníkového šetření a zvýšena pravděpodobnost otevřenosti a upřímnosti v odpovědích odsouzených (Gavora, 2010). Z důvodu dobrovolnosti a anonymity měli odsouzení možnost odevzdat zpět prázdnou obálku.

Byla použita variabilita různých typů otázek pro zvýšení pozornosti odsouzených. Jednou z pomůcek v měření postojů a názorů na rizika odsouzených byla v dotazníku použita pětibodová Likertova škála, která je považována za jednu z nejspolehlivějších technik (Hayes, 2011, s. 112).

Dotazník se skládá ze tří částí:

1. Uzavřené otázky k vyhodnocení rizikových faktorů recidivy v souvislosti s programem zacházení.
2. Otevřené otázky k vyhodnocení rizikových faktorů recidivy v souvislosti s programem zacházení.
3. Otázky pro získání socio-demografických údajů pro zmapování profilu skupiny

Tabulka 1 - Tabulka transformačních kroků (uzavřené otázky)

Cíl výzkumu	Hypotézy	Tazatelské otázky
Analyzovat proces odborného zacházení se zaměřením na snížení kriminologických rizik.	H. 1: Jak odsouzení vnímají řešení rizikových faktorů věznicí.	Otázka č. 1
	H. 2: Většina odsouzených (více než 2/3) uvádí, že aktivity programu zacházení se zaměřují na jejich nejzávažnější vnímaná rizika.	Otázka č. 3
	H. 3: Nadpoloviční většina odsouzených si myslí, že jim zaměření stanovených aktivit programu zacházení pomáhá.	Otázka č. 4

Tazatelské otázky dotazníku:

Otázka č. 1:

1. Seřad'te níže uvedené faktory, jak je vnímáte z pohledu rizikovosti recidivy opětovného páchaní trestné činnosti po propuštění? Ke každému faktoru přiřad'te číslo 1 až 7. Nejrizikovější faktor označ'te číslem 1 a nejméně rizikový číslem 7.

- BYDLENÍ (nemám kde bydlet, mé bydlení není stabilní)
- ZAMĚSTNÁNÍ (nemám zajištěno, má trestná minulost mi brání v jeho získání)
- FINANCE (nejsem dostatečně finančně zajištěn, mám dluhy atd.)
- RODINA (nevyřešené rodinné vztahy, nemám podporu rodiny)
- VZDĚLÁNÍ (nedostatečné vzdělání a potřebná kvalifikace)
- ZÁVISLOST (závislost na drogách, alkoholu nebo hazardních hrách)
- OSOBNOST (chyba je ve mně, nejsem schopen řádného života na svobodě)

Tato otázka byla formulována za účelem zjištění, který z dynamických faktorů z pohledu odsouzené osoby je vnímán jako nejrizikovější. Všech 64 odsouzených, jejichž dotazníky byly validní, seřadili faktory rizikovosti stupni 1 (nejvyšší rizikovost) až 7 (nejnižší rizikovost), tak jak sami rizika vnímají a které považují za problematické po propuštění.

otázka č. 3:

3. Zaměřují se aktivity programu zacházení na Vámi uvedená nejzávažnější rizika?

úplně ano   spíše ano   středně   spíše ne   vůbec ne

Tato otázka byla formulována s cílem zjistit, zda aktivity programů zacházení, stanovených vybranému vzorku odsouzených výchovného kolektivu věznice, jsou dostatečně zaměřeny na problematiku řešení zjištěných rizik generovaných v komplexní zprávě programu SARPO a uváděnými samotnými odsouzenými během vstupních pohovorů v následních oddílech. Zda odsouzení osobně pocítují pomoc, podporu ze strany speciálně pro něho vytvořeného programu zacházení, zda jsou aktivity přesně mířeny na uvedená rizika.

otázka č. 4:

4. Domníváte se, že vám stanovený program zacházení a jeho aktivity pomáhají ke snižování výše uvedených rizik vaší recidivy opětovného páčání trestné činnosti po propuštění?

ano   ne

V otázce č. 4. výzkumný vzorek z řad odsouzených dostal prostor k jednoznačnému vyjádření samotného vnímání, zda aktivity stanoveného programu zacházení jsou dostatečným nástrojem v penitenciární péči o odsouzené.

Tabulka 2 - Tabulka transformačních kroků (otevřené otázky)

Cíl výzkumu	Dílčí cíle	Tazatelské otázky
Analyzovat proces odborného zacházení se zaměřením na snížení kriminologických rizik.	1. Jak si odsouzení uvědomují míru kriminogenních rizik?	Otázka č. 2
	2. Jak program zacházení pomáhá ke snižování nejzávažnějších rizik?	Otázka č. 5

Tazatelské otázky dotazníku:

Otázka č. 2:

2. U dvou faktorů, které jste označil čísly 1 a 2 vysvětlete, proč jsou pro vás v případě dalšího páchaní trestné činnosti po propuštění nejrizikovější.

Cílem této otevřené otázky bylo zajistit odsouzeným možnost vyjádřit se stručně k nejrizikovějším faktorům vlastními slovy.

Otázka č. 5:

5. Čemu se věnuje program zacházení nejvíce, seřad'te podle důrazu, který věznice klade na snižování vašeho rizika.

Odsouzeným byl dál prostor k vlastnímu sepsání jednotlivých aktivit, na které je jejich stanovený program zaměřen a kterým se věnují nejčastěji.

5.5 Charakteristika sledovaného souboru

Jako výběrový vzorek pro výzkumné šetření byli osloveni odsouzení standardního výchovného kolektivu v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, kde působím jako vychovatelka, a s odsouzenými jsem v každodenním kontaktu. Zabezpečuji provoz kolektivu, vykonávám výchovnou a vzdělávací činnost s odsouzenými, podílím se na realizaci a vyhodnocování programu zacházení. Složení odsouzených tohoto

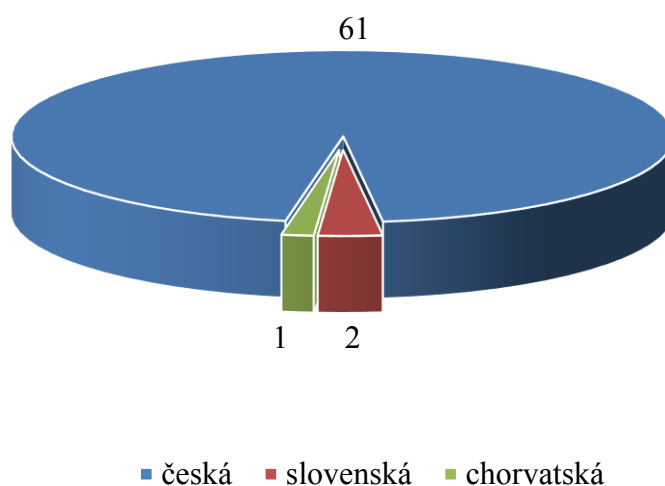
kolektivu považují jako vhodný vzorek, neboť standardní výchovný kolektiv působí na odsouzené bez konkrétního zaměření, nejsou cíleně vybíráni tak jako je tomu např. u specializovaných oddílů, bezdrogových zón nebo výstupních oddílů. Jsou zde umístění prvovězňáci i recidivující jedinci, uživatelé i ne uživatelé návykových látek, pracovníci zařazení s nezaměstnanými, s krátkými i dlouhými tresty. V tomto vzorku se tedy charakterově promítá složení mužské vězeňské populace v menším měřítku.

Byla provedena analýza získaných údajů z dotazníku z třetí skupiny otázek zaměřených na socio-demografické údaje, které byly určeny pro zmapování profilu skupiny odsouzených.

Vzhledem k tomu, že ve výchovném kolektivu jsou umístěni i odsouzení jiných národností, u kterých je předpoklad jazykové bariéry, bylo součástí dotazníku i ověření státní příslušnosti všech zúčastněných odsouzených.

Z počtu 64 validních dotazníků bylo 61 odsouzených občany České republiky, 2 Slovenské republiky a 1 Chorvatské republiky.

Graf 1 - Státní příslušnost odsouzených

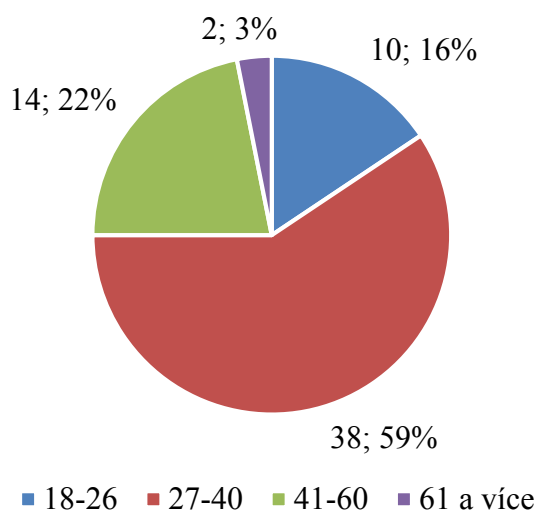

Zdroj: vlastní zpracování

Nejvíce zastoupenou skupinou vyšetřovaného vzorku bylo 38 odsouzených (59 %) ve věku 26 až 40 let, 14 odsouzených (22 %) ve věku 41 až 60 let, 10 odsouzených

(16 %) ve věku 18 až 26 let a nejméně zastoupenou skupinou byli ve věku 61 a více let v počtu 2 odsouzení (3 %).

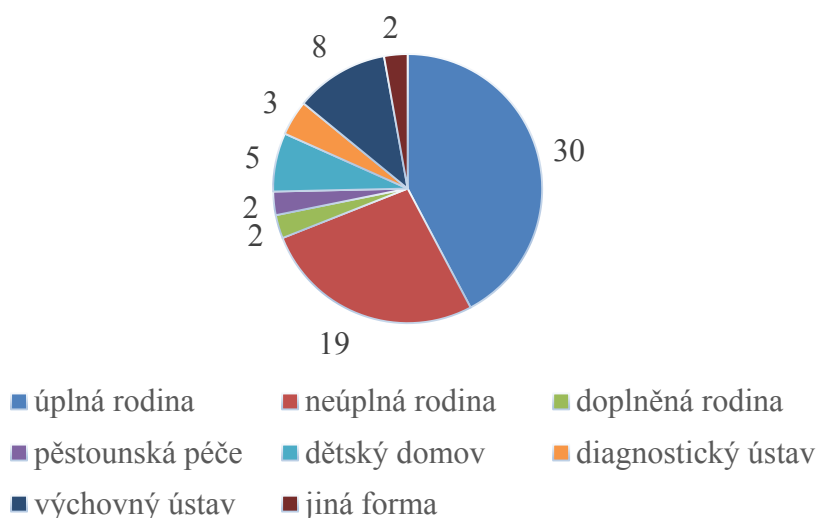
Graf 2 - Diferenciace dle věku

Zdroj: vlastní zpracování

Z celkového počtu odsouzených uvádělo výchovu ve stabilní, úplné rodině 30 odsouzených, v neúplné rodině bylo vychovááno 19 odsouzených, variantu doplněné rodiny zmiňují 2 z celkového počtu odsouzených, pěstounskou péčí prošli 2 odsouzení, v dětské domově bylo umístěno 8 odsouzených, na základě uložené ústavní výchovy byli v diagnostickém ústavu umístěni 3 odsouzení a ve výchovném ústavu 8 odsouzených. Jinou formu výchovného uspořádání zmiňují 2 z celkového počtu tázaných odsouzených. Zde uváděli více varianty jednotlivých typů složení rodiny např. v kombinaci neúplné rodiny, dětského domova a diagnostického ústavu, nebo úplné rodiny, diagnostického ústavu a výchovného ústavu.

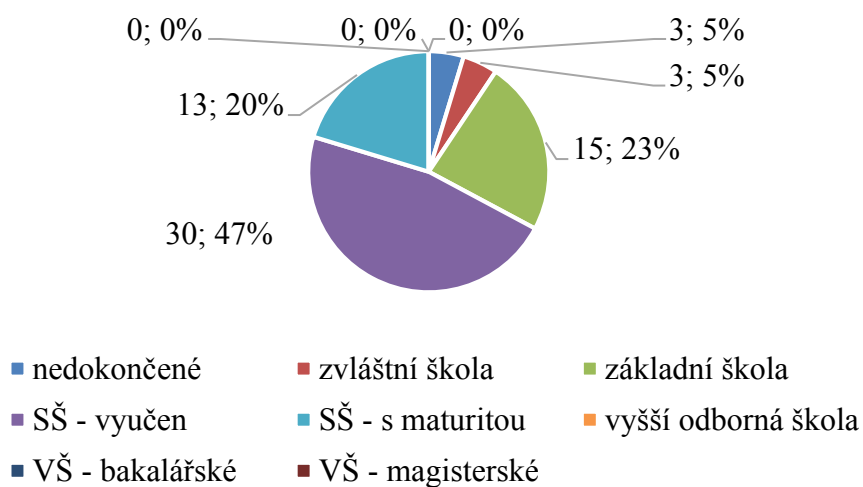
Graf 3 - Diferenciace výchovy

Zdroj: vlastní zpracování

V porovnání dosaženého vzdělání bylo nejvíce zastoupeno středoškolské vzdělání zakončené získáním výučního listu, které uvedlo 30 odsouzených (47 %), základního vzdělání dosáhlo 15 odsouzených (23 %), středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou 13 odsouzených (20 %), 3 odsouzení (5 %) uvedli základního vzdělání při zvláštní škole a bez dosažení základního vzdělání 3 odsouzení (5 %). Absolvování vyššího odborného a vysokoškolského vzdělání neuvedl žádný z odsouzených.

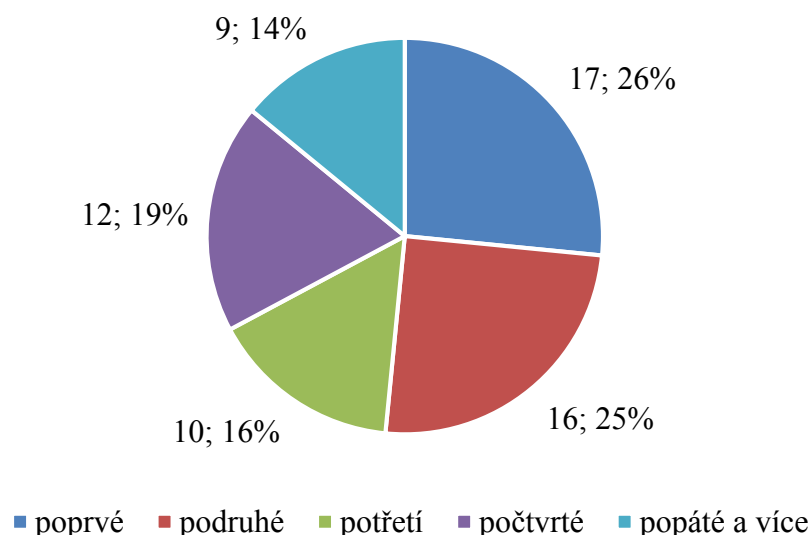
Graf 4 - Diferenciace dle vzdělání

Zdroj: vlastní zpracování

Skupina byla složena z prvovězňených odsouzených a odsouzených opakovaně vykonávajících trest odnětí svobody. První výkon trestu odnětí svobody uvedlo 17 (26 %) odsouzených, podruhé pobyt ve výkonu trestu uvedlo 16 (25 %) odsouzených výzkumného vzorku. Třetí výkon trestu v době výzkumného šetření vykonávalo 10 (16 %) odsouzených, ze skupiny tázaných čtvrtý výkon trestu uvedlo 12 (19 %) odsouzených a popáté nebo vícekrát uvádělo výkon trestu odnětí svobody 9 (14 %) odsouzených.

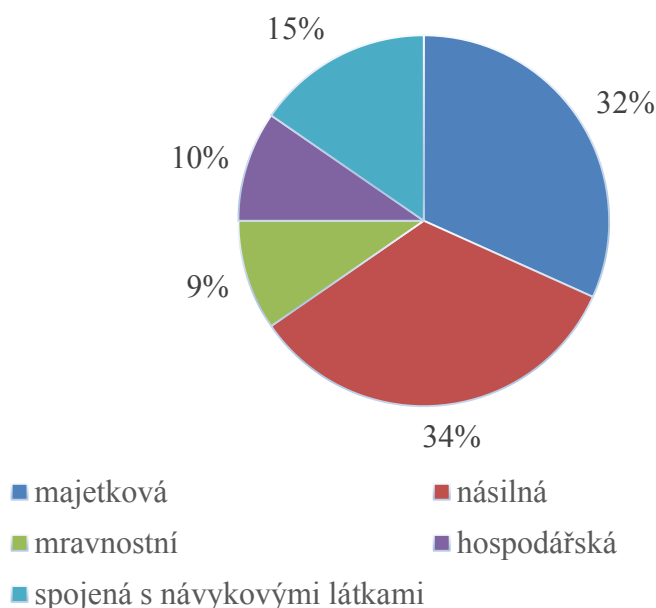
Graf 5 - Počet výkonů trestu

Zdroj: vlastní zpracování

Z výzkumného vzorku trestnou činnost násilného charakteru uvedlo 34 % odsouzených, odsouzení za majetkovou trestnou činnost uvedlo 32 %, trestnou činnost spojenou s návykovými látkami uvádí 15 % odsouzených, uložení výkonu trestu za hospodářskou kriminalitu bylo 10 % odsouzených a 9 % uvedlo mravnostní trestný čin.

Graf 6 - Diferenciace trestné činnosti odsouzených

Zdroj: vlastní zpracování

5.6 Zpracování a analýza datového souboru – vyhodnocení dotazníku

Mezi odsouzené bylo za účelem šetření rozdáno 100 dotazníků z nichž se vrátilo 79 dotazníků, což činí 79% návratnost z celkového počtu rozdaných dotazníků. Vzhledem k charakteru výzkumné skupiny lze návratnost považovat za přípustnou. Z tohoto počtu bylo vyřazeno 15 nevalidních dotazníků, kde byly odpovědi odsouzených neúplné, jejich odpovědi byly povrchní, směřovány na jinou problematiku nebo z důvodu nepochopení otázek např. u odsouzených jiné národnosti. Počet validních dotazníků použitelných jako výzkumný vzorek je $N = 64$.

U uzavřených otázek byla následně z posuzovaných rizikových faktorů provedena kvantitativní obsahová analýza dat, a za použití deduktivního postupu testovány vytvořené hypotézy. U otevřených otázek ve fázi kvalitativní analýzy údajů subjektivně vnímané reaktibility, a za použití induktivního postupu byla vyhodnocena výzkumná otázka (Hendl, 2016).

5.6.1 Kvantitativní obsahová analýza dat

Otázka č. 1

1. Seřad'te níže uvedené faktory, jak je vnímáte z pohledu rizikivosti recidivy opětovného páchaní trestné činnosti po propuštění? Ke každému faktoru přiřad'te číslo 1 až 7. Nejrizikovější faktor označte číslem 1 a nejméně rizikový číslem 7.

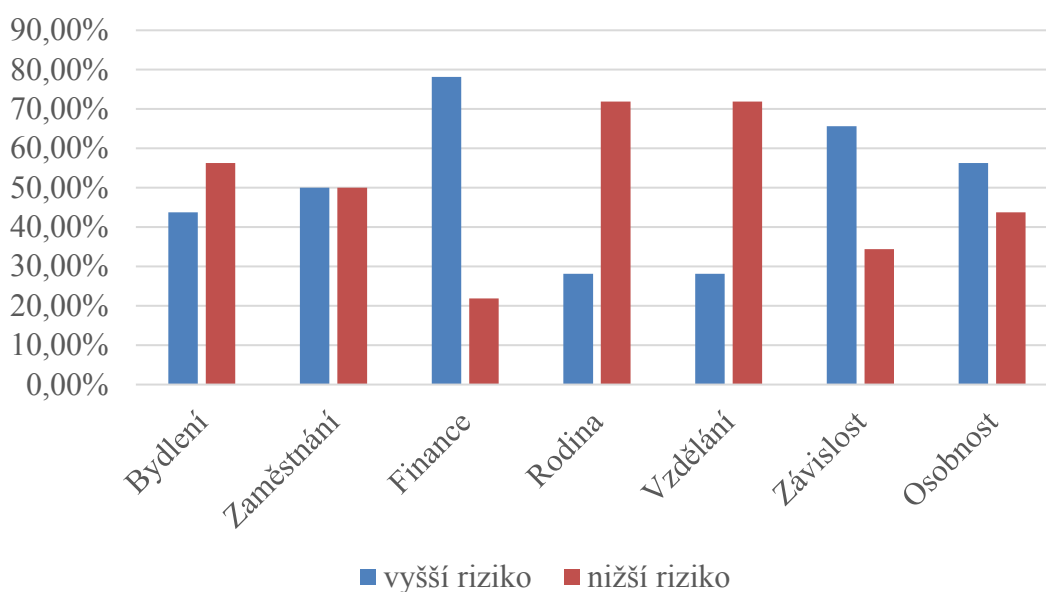
- BYDLENÍ (nemám kde bydlet, mé bydlení není stabilní)
- ZAMĚSTNÁNÍ (nemám zajištěno, má trestná minulost mi brání v jeho získání)
- FINANCE (nejsem dostatečně finančně zajištěn, mám dluhy atd.)
- RODINA (nevyřešené rodinné vztahy, nemám podporu rodiny)
- VZDĚLÁNÍ (nedostatečné vzdělání a potřebná kvalifikace)
- ZÁVISLOST (závislost na drogách, alkoholu nebo hazardních hrách)
- OSOBNOST (chyba je ve mně, nejsem schopen řádného života na svobodě)

Tabulka 3 - Interpretace získaných dat dle míry rizikivosti dynamických faktorů

riziko faktor	Vyšší rizikovost				Nižší rizikovost				Porovnání v %	
	1	2	3	4	5	6	7	vyšší míra rizika	nižší míra rizika	
Bydlení	12	12	4	0	8	8	20	44 %	56 %	
Zaměstnání	0	4	20	16	8	8	8	50 %	50 %	
Finance	8	24	12	12	4	4	0	78 %	22 %	
Rodina	8	4	0	12	16	12	12	28 %	72 %	
Vzdělání	0	0	12	12	8	20	12	28 %	72 %	
Závislost	24	8	8	4	12	4	4	66 %	34 %	
Osobnost	12	12	8	8	8	8	8	56 %	44 %	

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 7 - Rizikovost jednotlivých dynamických faktorů

Zdroj: vlastní zpracování

Z interpretace získaných dat dle míry rizikovosti recidivy u dynamických faktorů uvedených 64 odsouzených vyplývá, že nejrizikovější dynamické faktory po propuštění, které ovlivňují jejich případný návrat k páchaní trestné činnosti v procentuálním porovnání považují ze 78 % FINANCE, jako druhý nejrizikovější faktor vyšší mírou rizikovosti v procentuálním porovnání uvedli v 66 % závislostní chování spojené s užíváním návykových a psychotropních látek. Vyšší míru rizika ve vlastní osobnosti spatřuje 56 % dotázaných odsouzených. Shoda mezi odsouzenými v poměru vyššího a nižšího rizika 50 % byla dosažena u dynamického faktoru v oblasti zaměstnání. Naopak za nižší míru rizika spatřují odsouzení v 56 % obavu ve vztahu k bydlení. Za nejnižší rizikové faktory byly se shodnou hodnotou 72 % označeny oblasti vzdělání a rodiny.

Otázka č. 3

3. Zaměřují se aktivity programu zacházení na Vámi uvedená nejzávažnější rizika?

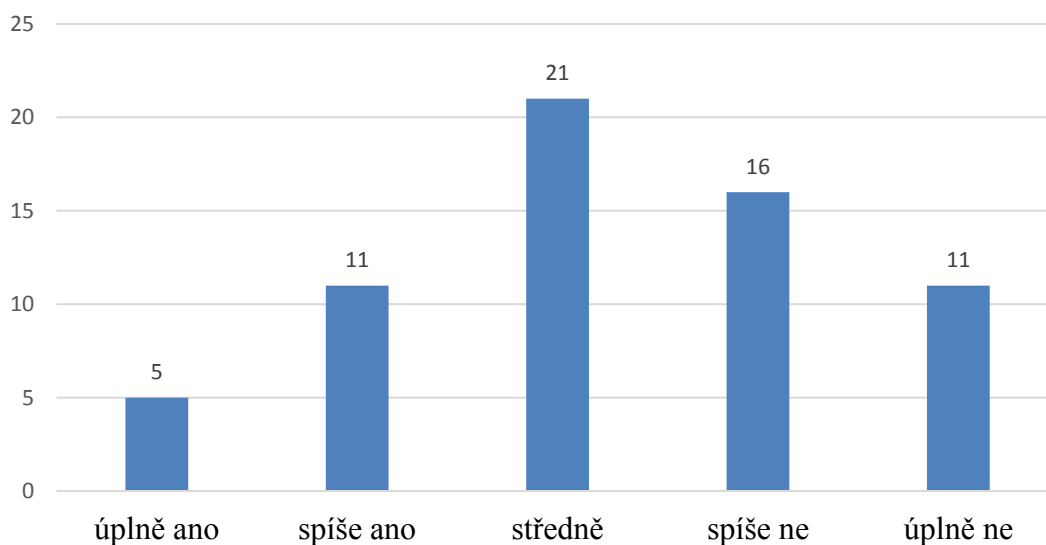
úplně ano   spíše ano   středně   spíše ne   vůbec ne

Tabulka 4 - Interpretace výsledků otázky č. 3

	úplně ano	spíše ano	středně	spíše ne	úplně ne
počet odpovědí	5	11	21	16	11
v procentech	8 %	17 %	33 %	25 %	17 %
porovnání	41,5 %			58,5 %	

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 8 - Míra zaměření aktivit na řešení zjištěných rizik

Zdroj: vlastní zpracování

Z výsledných odpovědí 64 odsouzených odpovědělo v 5 případech (8 %), že zaměření aktivit na uvedená rizika je zcela dostačující, 11 odsouzených (17 %) považuje zaměření aktivit za spíše dostačující. Nevyšší počet odsouzených, a to v 21 případech (33 %) odpovědělo na danou otázku nestranným způsobem, kdy konstatovali, že stanovené aktivity mají střední charakter v zaměření na nejzávažnější zjištěná rizika. Nižší podporu v řešení zjištěného rizika prostřednictvím aktivit programu zacházení

vyjádřilo označením odpovědi „spíše ne“ 16 odsouzených (25 %). V zaměření aktivit nepocit'uje žádnou podporu na řešení rizik 11 odsouzených (17 %).

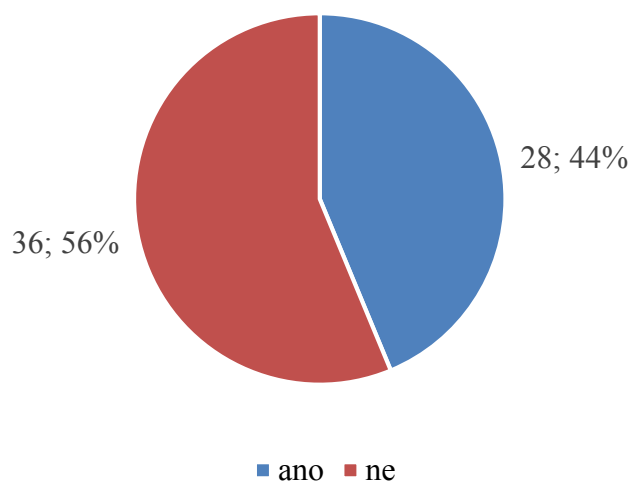
V případě porovnání všech odpovědí se 41,5 % tázaných odsouzených přiklání ke stanovisku, že zaměření aktivit programu zacházení na nejzávažnější rizika lze považovat za dostatečná. Jako nedostačující zaměření aktivit programu zacházení na řešení rizik považuje 58,5 % odsouzených. Vzhledem k tomu, že skladbu aktivit programu zacházení považuje za dostačující fakticky pouze 8 % z celkového počtu dotazovaných odsouzených lze konstatovat, že zaměření aktivit programu zacházení na řešení nejrizikovějších faktorů odsouzených je zcela nevyhovující, neefektivní a postrádá tak účinek ve smyslu nástroje, který by je měl vést k odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost.

otázka č. 4:

4. Domníváte se, že vám stanovený program zacházení a jeho aktivity pomáhají ke snižování výše uvedených rizik vaší recidivy opětovného páchání trestné činnosti po propuštění?

ano   ne

Graf 9 - Poměr odpovědí k otázce č. 4

Zdroj: vlastní zpracování

Na otázku odpovědělo 64 odsouzených. Z tohoto počtu odpověděla více než polovina odsouzených (36 odsouzených; 56 %), že stanovený program zacházení nepomáhá ke snižování rizik recidivy a opětovného páchání trestné činnosti po propuštění z výkonu trestu. Zbývajících 28 odsouzených (44 %) se přiklání k názoru, že nabídka programu zacházení jim pomáhá v řešení rizik tak, aby již po propuštění z výkonu trestu nepáchali další trestnou činnost.

5.6.2 Kvalitativní analýza dat

Otevřené otázky položené za účelem dílčích cílů, kdy cílem bylo zjistit, jak si sami odsouzení uvědomují míru kriminogenních rizik, a jak jim u nejzávažnějších rizik pomáhá k jejich snižování program zacházení. Data byla podrobena kvalitativní analýze, zpracována tzv. otevřeným kódováním.

Za tímto účelem byla položena otázka č. 2 – U dvou faktorů, které jste označil čísly 1 a 2 vysvětlete, proč jsou pro vás v případě dalšího páchání trestné činnosti po propuštění nejrizikovější. Touto otevřenou otázkou bylo cílem zajistit odsouzeným možnost vyjádřit se stručně k nejrizikovějším faktorům vlastními slovy. Dále otázka č. 5 – Čemu se věnuje program zacházení nejvíce, seřadte podle důrazu, který věznicke klade na snižování vašeho rizika.

Pro interpretaci a novou integraci získaných údajů bylo použito kódování. „*Straus a Corbinová rozlišují tři procedury, jak zacházet s analyzovaným textem – otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování*“ (Hendl, 2016).

Jako první krok analýzy odpovědí na otevřené otázky dotazníku, bylo provedeno otevřené kódování. Stanovené kategorie, sledované rizikové dynamické faktory, byly charakterizovány, a zároveň byly přiřazeny přímé citace z dotazníku.

Otevřené kódování

Tabulka 5 - Interpretace otevřeného kódování

Kategorie – Faktory	Charakteristika kategorie	Ukázka v přímé citaci
Bydlení	Bydlení se stává rizikovým faktorem, pokud odsouzený nemá zajištěné stabilní bydlení.	„Nemám stabilní bydlení po propuštění ani finance.“
Zaměstnání	Zaměstnání se stává rizikovým faktorem, pokud skrze stále legální zaměstnání není zajištěn stálý příjem.	„Neměl jsem stále zaměstnání, proto jsem nespořil. Rodiče se rozvedli, když mi byl jeden rok, a tak jsem hledal snadný příjem, a to prodejem drog.“
Finance	Nedostatek financí způsobuje neschopnost zajistit základní životní potřeby.	„Finance jsou zdrojem obživy a bydlení, nemám-li kde bydlet vede to člověka ke zdroji peněz, aby mohl bydlet tudíž musí páchat pro finanční účely.“
Rodina	Rodinu jako rizikový faktor označují odsouzení v případě nefunkční rodiny nebo absence rodiny.	„Má rodina mě zavrhla po nástupu do výkonu trestu, po propuštění se nemám za kým vrátit.“
Vzdělání	Vzdělání jako rizikový faktor uvádí odsouzení, kteří si uvědomují, že lépe finančně ohodnocené zaměstnání získají s vyšším vzděláním.	„Nemohu získat kvalitní práci, jelikož jsem trestaný a nemám dostatečné vzdělání.“
Závislost	Nejrizikovější faktor závislost uvádějí uživatelé drog, alkoholu, a závislí na hazardních hrách.	„Do nástupu VT jsem byl uživatelem pervitinu (mohou mě ovlivnit bývalí známí).“
Osobnost	Osobnostní charakteristiky a způsoby jednání, které jsou rizikové.	„Jsem velice výbušná povaha, dřív něco udělám, než přemýšlím nad následky.“

Zdroj: vlastní zpracování

Axiální kódování

V druhém kroku kvalitativní analýzy bylo provedeno axiální kódování, které má stimulovat uvažování o propojení mezi koncepty a tématy (Hendl, 2016, s.254).

Tabulka 6 - Interpretace axiálního kódování

	Kauzalita	Jev	Kontext jevu	Strategie	Intervence	Následek
Schéma 1	Jsem závislý (drogy, alkohol, automaty)	Potřebuji více peněz	Přišel jsem o místo	Začal jsem prodávat drogy	Podpora kontaktu s rodinou, zaměstnání účast v Poradně drogové prevence	Uvědomění si a snaha o řešení problému
Schéma 2	Nedostatek finančních prostředků	Zadlužení	Přišel jsem o bydlení, rodinu.	Nadměrné pití a krádeže	Zaměstnání, Kurz finanční gramotnosti	Získání finančních kompetencí
Schéma 3	Rozpad rodiny pro osobnostní rysy	Nepřiměřená snaha o obnovení vztahu	Pro nepřiměřenost je snaha jednostranná	Nátlakové jednání	Psychoterapie	Zvládnutí jednání s druhými lidmi.
Schéma 4	Závislost	Nedokončené vzdělání z důvodu závislosti	Finance	Páchání trestné činnosti	Intervence skrze PZ – účast v Poradně drogové prevence	Uvědomění si vlastního problému (řešení)

Zdroj: vlastní zpracování

Schéma 1

Častou příčinou odsouzení je závislost na drogách, alkoholu nebo hazardních hrách. Tito lidé se dostávají do finančních problémů, dluhů a pro svou závislost (nespolehlivost pro zaměstnavatele) přichází o práci. Jako strategie je zvolena nejsnazší možnost výdělků, a to prodej drog. Ve výkonu trestu je potřeba zvolit odbornou intervenci, docházení do Poradny drogové prevence, opětovné zaměstnání a podpora

kontaktu s rodinou. Je potřeba dospět k uvědomění si vlastního problému a snažit se jej řešit.

Schéma 2

Příčinou odsouzení je nedostatek finančních prostředků, v důsledku čehož dojde k zadlužení. V tomto kontextu odchází rodina, není zajištěno bydlení. Jako strategii volí krádeže a pití alkoholu z důvodu úniku od reality. Ve výkonu trestu je potřeba odborné intervence, získání zaměstnání, podpora kontaktu s rodinou a kurz finanční gramotnosti. Je potřeba dospět k uvědomění si vlastního problému a snažit se jej řešit.

Schéma 3

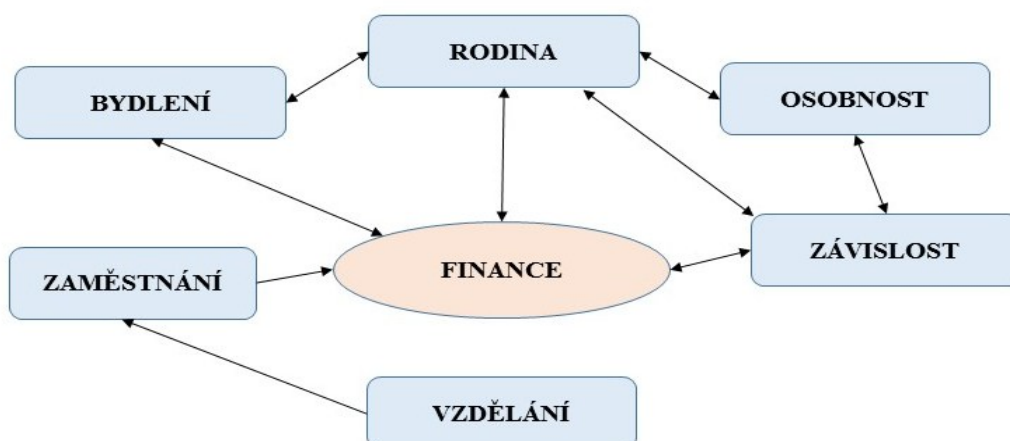
K prvotní příčině rozpadu rodiny dochází z důvodu specifických osobnostních rysů, což nevnímá z vlastní viny a rozpad rodiny je z jeho pohledu brán jako nepřipustný. Jako strategii volí nepřiměřené nátlakové jednání, které přechází do psychických, verbálních a fyzických útoků. V tomto případě je jako intervence volena psychoterapie, kde získá dovednost zvládání vlastního jednání.

Schéma 4

Závislost na omamných a psychotropních látkách je příčinou nedokončeného vzdělání, a tedy získání dostatečné kvalifikace na trhu práce, s tím související finanční nedostatečnost vedoucí k páchání trestné činnosti a odsouzení. Jako vhodná intervence se jeví aktivní účast ve speciálně výchovné aktivitě programu zacházení zaměřené na řešení závislosti a uvědomění si rizik se závislostí spojených.

Selektivní kódování

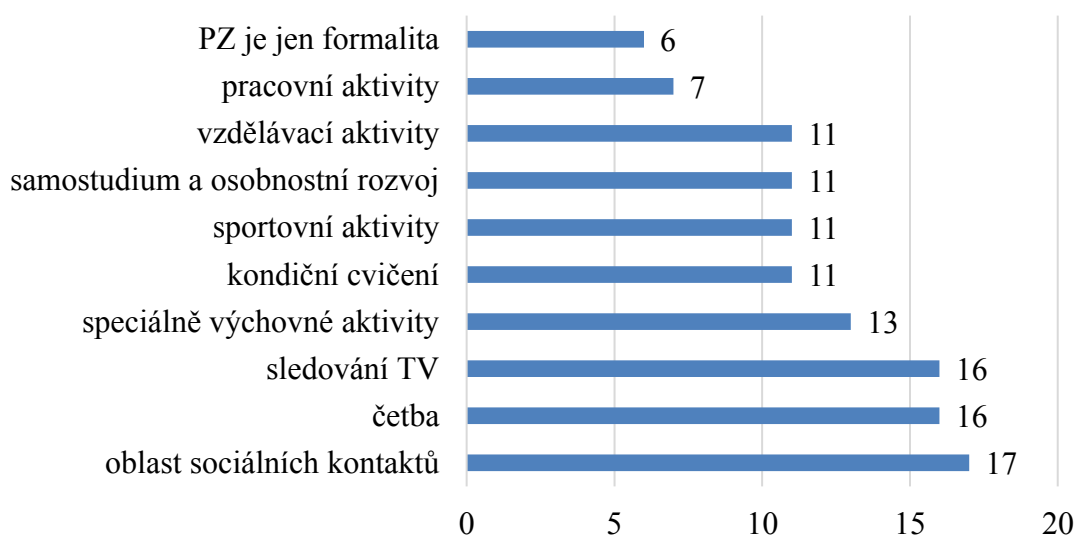
Graf 10 - Centrální rizikový faktor finance

Zdroj: vlastní zpracování

Všem odsouzeným byla dána možnost seřadit v otázce č. 5 aktivity programu zacházení dle jejich důrazu, který je na jejich plnění kladen. Získaná data byla zpracována do grafického znázornění viz graf č. 11. Z uvedeného grafu je patrné, že se 17 odsouzených se primárně zaměřuje na udržení sociálních kontaktů v aktivitách oblast udržení sociálních kontaktů. Ve dvou případech se 16 odsouzených shodlo na volnočasových aktivitách sledování televizních pořadů a četby, které lze řadit mezi aktivity zájmové, avšak nejsou primárně na tuto oblast zaměřeny. Speciálně výchovné aktivity primárně zaměřené na řešení rizikových faktorů udává v programu zacházení pouze 13 ze 64 dotázaných odsouzených. Zájmové aktivity, činnosti spadající do vzdělávacích aktivit zmínilo 11 odsouzených. Pracovní aktivity zmínilo pouze 7 odsouzených. I přesto, že to nebylo předmětem stanovené otázky, považují s ohledem na zaměření stanovené hypotézy zmínit i reakce 6 odsouzených, kteří dle vlastních formulací uvedli, že stanovený program zacházení je pouhou formalitou a neplní žádný účel.

Graf 11 - Četnost aktivit v programu zacházení

Zdroj: vlastní zpracování

5.7 Výsledky

5.7.1 Ověření hypotéz

1 – Odsouzení vnímají faktor závislosti na omamných a psychotropních látkách jako nejrizikovější.

Hypotéza byla vyvrácena.

Odsouzení nepovažují nejvyšší rizikovost ve spojitosti se závislostním jednáním spojeným s užíváním návykových látek, jako nevyšší riziko spatřují v nedostatku finančního zaopatření po propuštění z výkonu trestu.

2 – Většina odsouzených (více než 2/3) uvádí, že aktivity programu zacházení se zaměřují na jejich nejzávažněji vnímaná rizika.

Hypotéza byla vyvrácena.

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že ve výzkumném vzorku odsouzených převažuje názor, že aktivity programu zacházení se nezaměřují na jejich nejzávažnější rizika.

3 – Nadpoloviční většina odsouzených si myslí, že jim zaměření stanovených aktivit programu zacházení pomáhá.

Hypotéza byla vyvrácena.

Více než polovina odsouzených si myslí, že stanovený program zacházení nepomáhá ke snižování rizik recidivy a opětovného páchání trestné činnosti po propuštění z výkonu trestu.

5.7.2 Odpověď na výzkumnou otázku

Jak odsouzení vnímají řešení rizikových kriminogenních faktorů věznicí?

V jejich vyjádřeních se nejčastěji objevovala problematika nedostatku finančních prostředků, které spojovali s potřebou vlastního zajištění základních potřeb především pro sebe. V mnoha případech byla zmiňována potřeba zajistit si dostatek finančních prostředků k obstarání si návykové látky, hraní hazardu a za účelem „užívání si života na svobodě“. V nižší míře byla uváděna finanční nedostatečnost k zajištění rodiny a bydlení. Dále se v jejich vyjádřeních objevuje problematika užívání návykových látek, alkoholu a s tím spojená zvýšená potřeba finančních prostředků. V omezené míře pak bylo zmiňováno zaměstnání, chybovost ve vlastní osobnosti. Rizika spojená se ztrátou bydlení a rodiny v souvislosti s opětovným pácháním trestné činnosti predikovalo minimum odsouzených. Výsledkem v dotazníkovém šetření bylo zjištění, že odsouzení ve skutečnosti nepovažují aktivity programu zacházení za prostředek, který by se zaměřoval na problematiku řešení rizik postihující základní oblasti jejich života po propuštění z výkonu trestu, tak aby nedocházelo k jejich recidivujícímu páchání trestné činnosti. Tímto šetřením bylo zjištěno, na jaké aktivity se programy zacházení odsouzených zaměřují a jaký je ze strany věznice kladen důraz na aktivity, které mají napomáhat snižování zjištěných rizik u odsouzených. Dále bylo zjištěno, že je mnohem větší důraz kladen na zájmové aktivity, které v dotazníku uvádí většina odsouzených. Speciálně výchovné aktivity, které by se měli primárně zaměřovat na řešení rizikových faktorů, a které by měli na osobnost odsouzeného působit takovým způsobem, aby dospěl ke změně postojů, myšlení a chování na oblasti vzniku a následků spáchaného trestného činu, a byla u něj snížena míra rizika kriminogenní potřeby, uvedlo pouze 13 odsouzených z výzkumného vzorku. Tímto se zjistilo,

že stanovené programy zacházení nekladou dostatečný důraz na snižování rizikových faktorů odsouzených a sami odsouzení vnímají řešení rizikových kriminogenních faktorů ze strany věznice jako nedostatečné.

6 Diskuse

Cílem výzkumu diplomové práce bylo popsat a analyzovat proces odborného zacházení zjistit, zda si odsouzení sami uvědomují míru rizik, které ovlivňují jejich základní oblasti života a jak sami vnímají efektivitu penitenciární péče prostřednictvím stanovených aktivit programu zacházení ve smyslu snižování rizik zjištěných u dynamických faktorů, jejichž fungování je předpokladem pro nekriminální život.

Zda jsou programy zacházení odsouzeným stanoveny tak, aby prostřednictvím speciálně výchovných aktivit kladly dostatečný důraz na snižování rizikových faktorů odsouzených.

Zaměření je cíleno na dynamické faktory, které jsou v případě vhodné prezentace a aplikace na zacházení s odsouzenými velmi důležité. V případě, že jsou tyto faktory stabilní lze předpokládat, že se jedinec nebude dopouštět dalšího kriminálního jednání a bude vést po propuštění řádný život s respektováním právních norem majoritní společnosti. Tyto faktory jsou charakterizovány vlastnostmi a situacemi, které zahrnují problematiku v oblasti bydlení, zaměstnání, financí, rodiny a sociálních vztahů, vzdělání, závislosti a samotné osobnosti odsouzeného.

Záměrem bylo získat souhrn názorů a připomínek odsouzených z daného oddílu. Šetření mělo přinést odpovědi na otázky, jak sami odsouzení vnímají strategii a zaměření stanovených programů zacházení věznic k řešení jejich rizik charakterizovaných v oblastech dynamických faktorů.

Jejich hodnocení a posouzení mělo ukázat na to, co přehodnotit a jak přispět ke zkvalitnění současné penitenciární péče.

Bylo velkým překvapením, jak většina odsouzených pozitivně přijala účast na tomto výzkumném šetření a projevila zájem k prezentaci vlastního vnímání programu zacházení jakožto nástroje, který by je měl vést k odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost. Již během úvodní prezentace a vysvětlení záměru výzkumného šetření se z řady odsouzených ozývaly anonymní hlasy, které pozitivně i negativně reagovali na stávající skladbu aktivit programu zacházení.

U většiny byla patrná snaha o co nejpřesnější vyplnění dotazníku, který odsouzené přiměl se sami nad problematikou vlastních rizik zamyslet. Ačkoli někteří autoři

(např. Hobson et al., 2000) upozorňují na rizika zkreslení a snížené validity self-reported dotazníků, obzvláště pokud se jedná o zkušené recidivisty a pachatele s psychopatickými rysy, považujeme výstupy, především s ohledem na delší zkušenost práce s výzkumným souborem ve Věznici Jiřice, za přiměřeně spolehlivé a umožňující adekvátní popis skutečného stavu věci.

Z vlastního pohledu odsouzení vnímají jako nejrizikovější faktor finanční nedostatečnost, která ve výsledku dosahovala nejvyšší procentuální míry rizikovosti následované rizikem závislosti. Pro vysvětlení jejich volby, proč právě tyto oblasti vnímají jako nejrizikovější jim byla dána možnost otevřených odpovědí, ze kterých bylo patrné, že nedostatek finančních prostředků po propuštění je vede k opětovnému páchání trestné činnosti, k návratu užívání návykových látek jako prostředku k úniku z reality běžného života, a tím i problémů spojených k zajištění vlastní existence. V reakcích na tuto otázku odsouzení velmi často spojovali rizikovost vlastní osobnosti, která byla označena jako třetí nejrizikovější, s vlastním selháním zpravidla inklinujícím do oblasti závislosti. Což odpovídá i zjištěním v mezinárodním kontextu (např. EMCDDA, 2012) nebo významným zahraničním studiím specificky zaměřeným na pachatele trestné činnosti užívající návykové látky (např. Rutherford et al., 1997 nebo Lammers et al., 2007).

V oblastech výchovy a vzdělání odsouzení neprojevovali obavy z možného selhání, neboť obě tyto oblasti označili jako pro ně nejméně rizikové. Toto potvrzují i výsledné hodnoty otázek, které byly zaměřeny na zjištění, v jaké formě rodinného prostředí nebo v prostředí mimo rodinu byli v průběhu dětství vychovávaní. Více než polovina odsouzených dotazníkového šetření uvedla, že byli vychovávaní v některé z forem rodinného prostředí a dosáhli středoškolské vzdělání.

Z výsledku výzkumného šetření lze konstatovat, že odsouzení výzkumného vzorku si plně uvědomují míru rizik, které ovlivňují jejich základní oblasti života a jejich případná nefunkčnost může být předpokladem pro návrat ke kriminálnímu jednání. Aktivita stanovené programem zacházení považují za nedostatečné a neefektivní ve snižování rizik v oblasti dynamických faktorů.

Vzhledem k tomu, že z celkového počtu 64 odsouzených jich 35 uvedlo, že byli odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody pro násilnou trestnou činnost, což je více než

polovina dotazovaných a jedna čtvrtina přiznává trestnou činnost spojenou s návykovými látkami, je výsledek tohoto šetření alarmující.

Pokud jsou rizika v těchto oblastech prostřednictvím programu SARPO charakterizována, a odsouzený si je neuvědomuje, mohou být spojena s dalším případným selháním tohoto jedince z penologického hlediska, pokud není program zacházení primárně zaměřen na řešení těchto výsledných rizik během výkonu trestu.

7 Závěr

Práce se zaměřila na odsouzené muže vykonávající trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou, v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení v Jiřicích. Účelem práce bylo popsat systematickou penitenciární péči o odsouzené v této věznici od okamžiku nástupu do věznice do ukončení výkonu trestu odnětí svobody.

Teoretická část byla zpracována na základě vlastních poznatků, analýzy odborné literatury a zákonů. Byly zde popsány úkoly Vězeňské služby ČR, účel výkonu trestu, členění vnější a vnitřní diferenciaci, odborné zacházení s odsouzenými a zároveň zde byla popsána Věznice Jiřice jako jeden z organizačních celků Vězeňské služby ČR.

Výzkumná část diplomové práce byla metodologicky zpracována v opoře smíšeného přístupu s vhodným propojením kvalitativních a kvantitativních metod sběru dat formou dotazníkového šetření, které bylo zaměřeno na výchovný kolektiv odsouzených v oddělení s vysokým stupněm zabezpečení. V třífázovém modelu výzkumného procesu byly nejprve vytvořeny výzkumné otázky a hypotézy. V druhé fázi byl proveden sběr dat, která byla během třetí fáze analyzována a interpretována. K provedení výzkumného šetření bylo využito 64 validních dotazníků od odsouzených sestávajících z odsouzených standardního výchovného kolektivu věznice.

Cílem výzkumu praktické části diplomové práce bylo popsat a analyzovat proces odborného zacházení s důrazem na snižování kriminogenních rizik s odsouzenými, které ovlivňují jejich základní oblasti života a jak sami vnímají efektivitu penitenciární péče prostřednictvím stanovených aktivit programu zacházení ve smyslu snižování rizik zjištěných u dynamických faktorů, jejichž fungování je předpokladem pro nekriminální život.

Výsledným šetřením bylo zjištěno, že odsouzení si plně uvědomují míru rizik, které ovlivňují jejich základní oblasti života a že jejich případná nefunkčnost může být předpokladem pro návrat ke kriminálnímu jednání. Aktivity stanovené programem zacházení zaměřené na řešení rizik v oblastech dynamických faktorů považují za nedostatečné a neefektivní. Stanovené programy zacházení dle odsouzených nekladou dostatečný důraz na snižování rizikových faktorů odsouzených prostřednictvím speciálně výchovných aktivit.

Za nejvýznamnější výstup vlastní výzkumné studie lze považovat subjektivně vnímanou nedostatečnou speciálně pedagogickou, resp. andragogickou, práci na snižování adiktologických rizik, která jsou samotnými odsouzenými dominantně označována za nejvýznamnější kriminogenní faktor.

Seznam použitých informačních zdrojů

BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Praha: Grada, 1999. Právo pro každého (Grada). ISBN 80-7169-555-6.

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.

CLEMMER, Donald. *The Prison community*. New York: Rinehart&Company, Inc., 1958.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: (kriminologický pohled na terciární prevenci)*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2005. ISBN 80-7251-207-2.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. ISBN 80-7251-104-1.

České vězeňství č. 1/2006: čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci. Praha: Vězeňská služba ČR, 1992. ISSN 1213-9297.

České vězeňství č. 2/2018. Praha: Vězeňská služba ČR, 2019. ISSN 1213-9297.

České vězeňství č. 2/2019. Praha: Vězeňská služba ČR, 2019. ISSN 1213-9297.

DRAHÝ, František, Jindřich HŮRKA a Michal PETRAS. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie*. [Praha]: Vězeňská služba České republiky, 2018. ISBN 978-80-270-5197-7.

EMCDDA (2012): *Prisons and drugs in Europe: The problem and responses*. EMCDDA Selected issue. Luxembourg, Publication Office of European Union.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 6. Přeložil Irena ŠTĚPANÍKOVÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-909-5.

- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HOBSON, J., SHINE, J., ROBERTS, R. (2000): How do psychopaths behave in a prison therapeutic community? *Psychology, Crime & Law*, 6, 139–154.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.
- Koncepce vězeňství do roku 2025*. Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016. Dostupné také z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>
- LAMMERS, S. M., SOE-AGNIE, S. E., de HAAN, H. A., BAKKUM, G. A., POMP, E. R., NIJMAN, H. J. 2014. Substance Use and Criminality: a Review. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 56(1), 32–39.
- PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.
- RUTHERFORD, M. J., ALTERMAN, A. I., CACCIOLA, J. S., MCKAY, J. R. (1997): Validity of the Psychopathy Checklist-Revised in male metadone patients. *Drug and Alcohol Dependence*, 44, 143-149.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II. díl – Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.
- SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008]. ISBN 978-80-7372-287-6.
- Statistiky, 2019. *Generální ředitelství vězeňské služby ČR* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky [vid. 11. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/>
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

Zákonné a interní předpisy

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 5/2016 o zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby ČR zabezpečujících výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence. Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 13/2019, kterým se stanoví minimální standardy pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody. Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 68/2013 o činnosti výstupních oddílů. Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 41/2017 o specializovaných oddílech pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a s poruchami chování a specializovaných oddílech pro výkon ochranného léčení. Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 36/2010, kterým se upravuje protidrogová politika Vězeňské služby České republiky. Sbírka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky.

Vnitřní řád pro odsouzené věznice Jiřice

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážci České republiky

Přílohy

Příloha č. 1 – Dotazník

Dotazník pro odsouzené muže z Věznice Jiřice, ostraha – vysoký stupeň zabezpečení

Hodnocení rizikových faktorů recidivy v souvislosti s programem zacházení

Dobrý den, obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který se zaměřuje na to, jak vnímáte rizika recidivy opětovného páchání trestné činnosti po propuštění z VTOS a zda aktuální nabídka programu zacházení vnímáte jako dostačující ke snižování rizika opětovného selhání po propuštění z VTOS. Dotazník je zcela anonymní a dobrovolný. Děkuji za Vaši ochotu.

Kateřina Kvízová, Katedra speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

1. Seřad'te níže uvedené faktory, jak je vnímáte z pohledu rizikovosti recidivy opětovného páchání trestné činnosti po propuštění? Ke každému faktoru přiřad'te číslo 1 až 7. Nejrizikovější faktor označ'te číslem 1 a nejméně rizikový číslem 7.

- BYDLENÍ (nemám kde bydlet, mé bydlení není stabilní)
- ZAMĚSTNÁNÍ (nemám zajištěno, má trestná minulost mi brání v jeho získání)
- FINANCE (nejsem dostatečně finančně zajištěn, mám dluhy atd.)
- RODINA (nevyřešené rodinné vztahy, nemám podporu rodiny)
- VZDĚLÁNÍ (nedostatečné vzdělání a potřebná kvalifikace)
- ZÁVISLOST (závislost na drogách, alkoholu nebo hazardních hrách)
- OSOBNOST (chyba je ve mně, nejsem schopen řádného života na svobodě)

2. U dvou faktorů, které jste označil čísly 1 a 2 vysvětlíte, proč jsou pro vás v případě dalšího páchání trestné činnosti po propuštění nejrizikovější.

.....
.....
.....

3. **Zaměřují se** aktivity programu zacházení **na** Vámi uvedená nejzávažnější **rizika?**

- úplně ano   spíše ano   středně   spíše ne   vůbec ne

4. Domníváte se, že vám stanovený program zacházení a jeho aktivity **pomáhají** ke snižování výše uvedených rizik vaší recidivy opětovného páchání trestné činnosti po propuštění?

- ANO   NE

5. Čemu se věnuje program zacházení nejvíce, seřad'te podle důrazu, který věznice klade na snižování vašeho rizika.

.....
.....

6. Jaký je Váš věk, do jaké věkové kategorie spadáte?

- 18–26   27–40   41–60   61 a více

7. Jste občanem České republiky?

- ANO   NE, jsem občanem .....

8. Byl jste vychováván v...

- úplné rodině   neúplné rodině   doplněné rodině   pěstounská péče
 výchovný ústav   dětský domov   diagnostický ústav   jiná forma

10. Po kolikáté jste ve VTOS?

- poprvé   podruhé   potřetí   počtvrté   popáté nebo více

11. Za jakou trestnou činnost jste byl odsouzen?

- majetkovou   násilnou   mravnostní
 za hospodářskou kriminalitu   kriminalitu spojenou s návykovými látkami

12. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- nedokončené   zvláštní škola   základní škola   SŠ – vyučen
 SŠ s maturitou   vyšší odborné   VŠ – bakalářské   VŠ – magisterské

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Tabulka transformačních kroků (uzavřené otázky).....	51
Tabulka 2 - Tabulka transformačních kroků (otevřené otázky)	53
Tabulka 3 - Interpretace získaných dat dle míry rizikovosti dynamických faktorů	59
Tabulka 4 - Interpretace výsledků otázky č. 3	61
Tabulka 5 - Interpretace otevřeného kódování	64
Tabulka 6 - Interpretace axiálního kódování	65

Seznam grafů

Graf 1 - Státní příslušnost odsouzených	54
Graf 2 - Diferenciace dle věku.....	55
Graf 3 - Diferenciace výchovy.....	56
Graf 4 - Diferenciace dle vzdělání	56
Graf 5 - Počet výkonů trestu	57
Graf 6 - Diferenciace trestné činnosti odsouzených	58
Graf 7 - Rizikovost jednotlivých dynamických faktorů	60
Graf 8 - Míra zaměření aktivit na řešení zjištěných rizik	61
Graf 9 - Poměr odpovědí k otázce č. 4	62
Graf 10 - Centrální rizikový faktor finance	67
Graf 11 - Četnost aktivit v programu zacházení	68